

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ปัจจุบันการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นหัวใจในการพัฒนาประเทศ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการเอาใจใส่ดูแลและพัฒนาคุณภาพของประชากร ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนพัฒนาสาธารณสุข ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้สุขภาพอนามัยของประชาชนโดยรวมดีขึ้น แต่จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรในช่วงที่ผ่านมาอัตราตายและอัตราเกิดมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการลดลงอย่างรวดเร็วของอัตราเกิดภายในระยะเวลาอันสั้น ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากร ในปี พ.ศ.2503 มีประชากรสูงอายุ จำนวน 1.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 5.4 ของประชากรทั้งหมดและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็น 6.7 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2548 และจะเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าตัวในปี พ.ศ. 2568 เป็น 14 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ในขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลงตามลำดับ (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, ม.ป.ป. : 2) จากสถานการณ์นี้ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, ม.ป.ป. : 2) ประกอบกับสภาพสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุ ดังนั้น ต้องมีการเตรียมการต่างๆ ให้สอดคล้องกับ สภาพปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเป็นประชากรที่มีคุณภาพ

จากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ เป็นปัญหาที่ทั้งประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้วต่างให้ความสนใจและหาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นสำหรับประเทศไทย ได้เล็งเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ จึงได้เริ่มดำเนินงานส่งเสริมการวิจัยเรื่องผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และฉบับที่ 7 ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการให้บริการผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจน โดยกระทรวงสาธารณสุขสนับสนุนให้มีบริการสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ เช่น ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ คลินิกผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ (คณะกรรมการวางแผนพัฒนาสาธารณสุข อ้างถึงใน อัมไพและคณะ, 2535 : 45) การ

ให้บริการผู้สูงอายุเริ่มต้นจากการจัดตั้งของกลุ่มผู้สนใจกลุ่มหนึ่ง โดยเน้นการให้บริการด้านสุขภาพในนามของชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสงฆ์เมื่อปี พ.ศ. 2503 เป็นลักษณะการจัดบริการด้านสุขภาพในนามของชมรมผู้สูงอายุรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้มีการรวมตัวกันเพื่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมท้องถิ่น โดยมีสถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ (ลักษณะ ตรีราภิ, 2547 : 2)

นโยบายการบริการเกี่ยวกับผู้สูงอายุระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554) ที่เริ่มใช้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพของวัยและสภาพแวดล้อม ได้รับการดูแลจากสังคมและครอบครัว ตลอดจนการสงเคราะห์อื่นๆ (นภาพร ชัยวรรณ และจอห์น โนเคล, 2539 : 23) และจากปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ข้อที่ 6 ที่กล่าวว่าผู้สูงอายุควรได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันและบุคคลทุกวัย (บรรลุศิริพานิช, 2542 : 8)

ในปัจจุบันชมรมผู้สูงอายุมีบทบาทมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางให้ผู้สูงอายุได้พบปะสังสรรค์ ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเห็นความสำคัญของตนเอง โดยจัดกิจกรรมต่างๆ ในชมรม เช่น กิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมวิชาการ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการกุศล ตลอดจนกิจกรรมฌาปนกิจสงเคราะห์ ซึ่งการเข้าเป็นสมาชิกชมรมจะทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้น ได้รับความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ และการปฏิบัติตัวเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ นอกจากนี้ ยังมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลอื่นในชมรมด้วย ซึ่งการทำกิจกรรมร่วมกันเช่นนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ต่อทั้งตัวผู้สูงอายุเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ตามลำดับ (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, ม.ป.ป. : 1)

การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุในชุมชน เป็นนโยบาย ของรัฐที่ให้ผู้สูงอายุมารวมตัวกันเป็นกลุ่มโดยธรรมชาติ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือทำกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชน เป็นการพัฒนาตามแนวคิดประชาสังคม โดยเน้นที่ความร่วมมือ ร่วมใจ ระหว่างประชาชนกับภาครัฐในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ (มาลินี วงษ์สิทธิ์ อ้างถึงใน ระวี แก้วสุกใส, 2545 : 2) ซึ่งในช่วงแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549) ได้กำหนดเป้าหมายให้ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 และกำหนดให้ทุกจังหวัดมีเครือข่าย

องค์กรด้านผู้สูงอายุ โดยมียุทธศาสตร์ที่เน้นการเสริมบทบาทและสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมทุกระดับ ให้เป็นรากฐานของการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนและท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาสังคมมีส่วนร่วม โดยการกำหนดนโยบายการจัดสรรและบริหารทรัพยากรและการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อพัฒนาระบบสุขภาพของท้องถิ่น โดยรัฐส่งเสริมให้สามารถพึ่งตนเองได้ (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 9 ม.ป.ป. : 48) ดังนั้นหากชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งขึ้นภายใต้การรวมตัวกันเองของผู้สูงอายุและมีความเข้าใจในหลักการหรืออุดมการณ์ของการจัดตั้งชมรมว่าเป็นของตนเอง โดยตนเอง เพื่อตนเองและสังคม มีความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ผู้สูงอายุได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิกในชมรม ทั้งด้านการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิต เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชมรม ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้ชมรมผู้สูงอายุนั้นเกิดความเข้มแข็ง มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง สามารถสนองความต้องการของสมาชิกในชมรมได้ ในการดำเนินงานที่ผ่านมาชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะดำเนินการ โดยมีภาครัฐเป็นผู้บริหารจัดการ หรือจัดตั้งขึ้นตามคำสั่งมากกว่าที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มผู้สูงอายุ ส่งผลให้ชมรมเกิดความอ่อนแอ ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมที่สนองความต้องการ หรือความจำเป็นของสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุได้ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม นำไปสู่การล่มสลายในที่สุด

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานชมรมผู้สูงอายุอำเภอปากพะยูน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 จากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง พบว่าในอำเภอปากพะยูนมีชมรมผู้สูงอายุจำนวน 19 ชมรม แต่ในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปากพะยูนมักจะดำเนินการโดยมีภาครัฐเป็นผู้บริหารจัดการและจัดตั้งขึ้นตามคำสั่งมากกว่าที่จะเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มผู้สูงอายุ ส่งผลให้ชมรมไม่สามารถดำเนินการหรือกิจกรรมได้ ถ้าไม่มีเจ้าหน้าที่เข้ามาจัดการ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานและกิจกรรม นำไปสู่การล่มสลายในที่สุด แต่ก็ยังมีบางชมรมที่สามารถดำรงอยู่ได้ และสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง : 2549)

ในจำนวนชมรมผู้สูงอายุอำเภอปากพะยูนทั้งหมดนั้น มีชมรมผู้สูงอายุคลินิกศูนย์เวชปฏิบัติครอบครัวบ้านโพธิ์ที่มีความเข้มแข็งเป็นชมรมที่ประสบความสำเร็จได้รับเกียรติบัตรจากทางจังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2549 ได้รับการยอมรับจากชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง : 2549) และได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลจากทางจังหวัดให้เป็นชมรมเครือข่ายผู้สูงอายุดีเด่น ระดับอำเภอ สาขากุมิปัญญาผู้สูงอายุ เพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริง และยั่งยืน แก่ชีวิตและสังคม อีกด้วยโดยใช้เกณฑ์การพิจารณาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิก

ชมรมมีการจัดกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 5 ปี สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก และพึ่งตนเองได้ ซึ่งชมรมผู้สูงอายุนี้ถือว่าเป็นชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็งที่ควรจะนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินงานให้ชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ ในอำเภอปากพะยูน ผู้วิจัยจึงสนใจและต้องการที่จะศึกษาถึงการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปากพะยูน รูปแบบและการดำเนินงานของชมรมที่มีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จว่ามีวิธีการดำเนินงานและมีการจัดการอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการแก้ไขอย่างไรที่ทำให้ทางชมรมได้รับการยอมรับจากชมรมอื่นๆ เพื่อเป็นความรู้ในการเผยแพร่ให้ชมรมอื่นๆ นำไปปรับใช้กับชมรมผู้สูงอายุของตนเองได้เพื่อที่จะทำให้ชมรมของตนเองเข้มแข็งและประสบความสำเร็จต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุใน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
 - 1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
 - 1.2 ความรู้เกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในสังคมไทย
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ
2. แนวคิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ
 - 3.1 ความหมายของชมรมผู้สูงอายุ
 - 3.2 วิวัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุในประเทศไทย
 - 3.3 แนวทางการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในปัจจุบัน
 - 3.4 ประเภทของชมรมผู้สูงอายุ
4. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม
 - 4.1 ความหมายของกลุ่ม
 - 4.2 สาเหตุของการเกิดกลุ่ม
 - 4.3 ขั้นตอนของการรวมกลุ่ม
 - 4.4 วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

- 4.5 กระบวนการกลุ่ม
- 5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 ทฤษฎีบทบาท
 - 5.2 ทฤษฎีกิจกรรม
 - 5.3 ทฤษฎีความต่อเนื่อง
 - 5.4 ทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ
 - 6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งของกลุ่มต่างๆ

1. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ความชราเป็นขบวนการที่มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคลซึ่งเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกรรมพันธุ์ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของมนุษย์ และขบวนการของโรคภัยไข้เจ็บ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะทำนายภาวะสุขภาพ หรือระดับความสามารถในการทำหน้าที่ได้อย่างแน่นอนในผู้ที่มีอายุมากขึ้น (Matterson and Mcconell อ้างถึงใน นิตยา ภิญ โญคำ และคณะ, 2536 : 4)

ในปี พ.ศ. 2506 ชุมชนผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ได้ใช้คำว่า “ผู้สูงอายุ” แทนคำว่า “คนแก่” หรือ “คนชรา” เพื่อเป็นการสื่อความหมายในเชิงให้เกียรติยกย่องและนับถือ (จำเรียง กุรมสุวรรณ อ้างถึงใน ทรงศักดิ์ มีชัย 2544 : 9)

1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

คำว่า “ผู้สูงอายุ” (Elderly) ถูกบัญญัติขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย โดย พล.ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ในการประชุมระหว่างแพทย์อาวุโส และผู้สูงอายุจากวงการต่างๆ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2505 จนเป็นที่เข้าใจ ขอมรับและใช้กันแพร่หลายในปัจจุบัน (สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 3)

คนชรา หรือ ผู้สูงอายุ (Elderly) หมายถึง บุคคลในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต ซึ่งวงจรชีวิตนั้นเริ่มตั้งแต่ทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา การกำหนดเกณฑ์ว่า เมื่อใดจึงจะเรียกว่าผู้สูงอายุนั้น ในสังคมดั้งเดิม ได้กำหนดการเป็นผู้สูงอายุโดยใช้บทบาทที่บุคคลนั้นๆ ทำอยู่ในสังคมเป็นเกณฑ์ ซึ่งบทบาทเหล่านี้มักจะใช้อายุเป็นเกณฑ์ ในการกำหนดความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ

ซึ่งการใช้อายุเป็นเกณฑ์ก็แตกต่างกันไป ในสังคมของแต่ละประเทศ เช่น บางประเทศกำหนด 55 ปี บางประเทศกำหนด 65 ปี หรือ 70 ปี และตัวเลขเหล่านี้ คือ เกณฑ์ที่จะปลดเกษียณตัวเองออกจาก การปฏิบัติงานตามที่แต่ละประเทศกำหนดขึ้นไว้นั่นเอง

จารุวรรณ เหมธร และ พิมพ์พรรณ ศิลปะสุวรรณ (2526 : 8) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุ ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายของช่วงอายุมนุษย์ ความ สูงอายุนี้จะเริ่มตั้งแต่เกิดมาและดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงสุดท้าย

ส่วนคณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุ และการพัฒนาสังคมวุฒิสภา (อ้างถึงใน ทรงศักดิ์ มีชัย (2544 : 9) กล่าวว่า ผู้สูงอายุตามหลักสากลทั่วไป หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีความเสื่อมตามวัย ความเจริญเติบโตของร่างกาย และความต้านทานโรคลดลง

กชกร สังขชาติ (2536 : 1) ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ ตรงกับภาษาอังกฤษ คือ “The Elderly” ประเทศต่างๆ ในโลกรวมทั้งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุโดยใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันตาม สภาพของสังคม มีอายุตามปฏิทินหรือวันเกิดตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์เดียวกับที่สมัชชาโลกว่า ด้วยผู้สูงอายุจัดขึ้น โดยองค์การสหประชาชาติ ในปี 2525 ได้กำหนดไว้เพื่อเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก และสำหรับประเทศไทยได้ใช้อายุ 60 ปี ตามวันเกิดภายในวันที่ 30 กันยายนของแต่ละปีเป็นเกณฑ์ สำหรับการปลดเกษียณอายุ

จินตนา สงค์ประเสริฐ (2538 : 1) ให้ความหมายของ “ผู้สูงอายุ” ว่าคือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง เป็นประชากรที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของชาติ เพราะเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอด ความรู้และประสบการณ์ให้แก่ลูกหลานและเยาวชนรุ่นหลัง อีกทั้งยังเป็นผู้บำนาญและผู้ทำประโยชน์ ให้แก่สังคม หากมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและสุขภาพจิตดี จะเป็นมิ่งขวัญของครอบครัว และเป็นผู้ ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

กรมประชาสัมพันธ์ (อ้างถึงใน ลักขณา ตริราชิ, 2547 : 37) ได้ให้ความหมายคำว่าผู้สูงอายุ หมายถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายของช่วงอายุของมนุษย์ ความสูงอายุนี้จะเริ่มต้นตั้งแต่เกิดมา และดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงสุดท้ายของสิ่งมีชีวิตนั้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2539 : 3) ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่สังคมได้กำหนดเกณฑ์อายุเมื่อมีชีวิต อยู่ในช่วงวัยสุดท้ายของชีวิต ซึ่งเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม

สุรกุล เจนอบรม (2534 : 3) ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ความสูงอายุ (Aging) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายของช่วงอายุมนุษย์ ดังนั้น ความสูงอายุ หรือความชราจึง

เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นตามอายุ เช่น เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น ความสามารถทางร่างกายและการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมต่างๆจะลดลง

ดังนั้น ความสูงอายุ หรือความชราภาพ (Aging) จึงมี 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1) ความชราภาพแบบปฐมภูมิ (Primary Aging) เป็นความชราภาพที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคนเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ เมื่ออวัยวะต่างๆ เซลล์ต่างๆในร่างกายมนุษย์ ถูกใช้งานมานานก็ย่อมจะเกิดความเสื่อมโทรม เสื่อมสภาพไปตามอายุขัยของการใช้งาน ซึ่งการเสื่อมโทรมลงของเซลล์ต่างๆในร่างกายนี้ จะส่งผลให้เห็นเด่นชัดขึ้นทีละน้อย เช่น ผิวหนังเหี่ยวย่น ผมเริ่มเปลี่ยนเป็นสีขาว สายตาขาว พละกำลังเริ่มถอยลง เหล่านี้เป็นต้น

2) ความชราภาพแบบทุติยภูมิ (Secondary Aging) เป็นความชราภาพที่มนุษย์เราสามารถหลีกเลี่ยงได้ มักจะเกิดจากการปล่อยปละละเลยไม่ห่วง กังวล หรือไม่รักษาสุขภาพของร่างกาย การใช้ร่างกายทำงานหนักจนเกินกำลัง การรับประทานอาหารมากเกินไป ดื่มเหล้าจัด สูบบุหรี่จัด พักผ่อนไม่เพียงพอไม่รู้จักรอกกำลังกาย หรือในบางกรณี เกิดจากการที่ร่างกายมีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน เหล่านี้เป็นต้น ก่อให้เกิดความชราภาพแบบทุติยภูมิได้

ความสูงอายุหรือความชราภาพ เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนและน่าสนใจซึ่งเราทุกคนต้องประสบ ที่กล่าวว่าสลับซับซ้อน เพราะกระบวนการทางความสูงอายุมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงกายภาพ (Physiological) ทางอารมณ์ (Emotional) การเรียนรู้ สติปัญญา (Cognitive) เศรษฐกิจ และทางส่วนตัว (Interpersonal) สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อสภาพการดำรงชีวิตและสภาพทางสังคม ดังนั้น ความสูงอายุจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ น่าศึกษา เพราะลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในมนุษย์ ดังกล่าวจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล คำกล่าวที่ว่า “ยิ่งอายุมากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งจะแตกต่างมากขึ้นเท่านั้น” (As we grow older, we become more unlike each other) จึงเป็นคำกล่าวที่ได้รับการยอมรับอย่างมาก

ความสูงอายุ หรือความชราภาพจึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ที่สื่อมวลชน นักการเมือง สาธารณชนให้ความสนใจ เพราะความสูงอายุมีผลกระทบอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นจะส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างของครอบครัวการดูแลรักษาพยาบาล รักษาสุขภาพอนามัย เงินสวัสดิการ เงินบำนาญบำนาญ การจัดการทางด้านที่อยู่อาศัย การจัดกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต รวมไปถึงปัญหาความยากจน การขาดแคลนที่อยู่อาศัย เป็นต้น สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งที่รัฐบาลแต่ละประเทศ

กำลังประสบซึ่งองค์การจากภาครัฐ และเอกชน จำเป็นต้องมีการประสานร่วมมือกันในการวางแผนงานหาแนวทางให้ความช่วยเหลือประชากรผู้อยู่ในวัยสูงอายุเหล่านั้น ซึ่งกำลังเพิ่มมากขึ้นทุกวัน

การกำหนดเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งมีความแตกต่างกันไปอย่างนี้ จึงเป็นการยากที่จะทำให้มีการยอมรับกันได้ในทุกๆประเทศ ดังนั้น ที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (World Assembly on Aging) จึงได้กำหนดผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ (elderly) และใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก สำหรับประเทศไทยก็ได้กำหนดลักษณะผู้สูงอายุว่า หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อให้สอดคล้องกับเจตจำนง ของที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ และอายุครบ 60 ปีนี้เอง จึงเป็นเกณฑ์ การปลดเกษียณอายุราชการ ของข้าราชการในประเทศไทยด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้า หรือทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (Gerontologists) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุใน 4 ลักษณะ กล่าวคือ

1) พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological Aging) ความสูงอายุลักษณะนี้เป็นไปตามอายุขัยของมนุษย์ โดยดูตั้งแต่ปีที่เกิด ดังนั้นบุคคลที่มีอายุ 75 ปี ย่อมจะต้องมีความเป็นผู้สูงอายุมากกว่าบุคคลที่มีอายุ 45 ปี เหล่านี้ เป็นต้น การดูลักษณะของความเป็นผู้สูงอายุตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ จึงดูที่จำนวนปี หรืออายุที่ปรากฏจริงๆ โดยไม่นำเอาเรื่องของสุขภาพความสามารถหรือความรู้ทางสติปัญญา บทบาททางสังคม ฯลฯ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเลย

2) พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย (Aging) ความเป็นผู้สูงอายุลักษณะนี้ได้จากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เกิดขึ้น เช่น ผมเริ่มขาว ผิวหนังเริ่มเหี่ยวย่นตกรกระ สายตายาว ศีรษะเริ่มล้าน ฯลฯ ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายนี้เพิ่มมากขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี

3) พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ (Psychological Aging) ซึ่งนับรวมไปถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านสติปัญญาด้วย เช่น ระบบความจำเปลี่ยนไป การเรียนรู้เริ่มลดถอยลง ตลอดจนบุคลิกภาพต่างๆที่แสดงออกอย่างเห็นได้ชัด เป็นต้น

4) การพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะบทบาททางสังคม (Social Aging) รวมไปถึงด้านครอบครัว เพื่อนฝูง ตลอดจนความรับผิดชอบในการทำงานและบทบาททางสังคมอื่นๆ ด้วย

สมศรี กันธมาลา (2529 : 1) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในการพัฒนาสังคมได้แบ่งกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศไทยออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1) กลุ่มผู้รับประโยชน์และความช่วยเหลือจากสังคม และทางราชการเพราะมีความจำเป็น หมายถึง ผู้สูงอายุที่เผชิญกับปัญหาความทุกข์ยากทางเศรษฐกิจ และสังคมโดดเดี่ยว โดยปราศจากคนในครอบครัว ญาติ หรือเพื่อนฝูงดูแล ดังนั้นผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงต้องการพึ่งพิงบริการจากรัฐและบุคคลอื่น

2) กลุ่มผู้สามารถให้ความช่วยเหลือและทำประโยชน์แก่สังคม หมายถึง ผู้สูงอายุที่ยังมีกำลังความสามารถพอที่จะอุทิศตนให้มีประโยชน์แก่สังคม

โดยผลการสรุปลักษณะงานที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคม พบว่าเป็นงานที่ไม่ต้องใช้กำลังกายเข้าร่วมปฏิบัติงานมากนัก เป็นงานที่ไม่ใช้เวลายาวนานไปผูกพันจนมีภาระมากมาย ควรเป็นงานที่ได้รับค่าตอบแทนบ้างและเป็นงานที่จะช่วยให้ได้ใช้เวลาได้พบปะเพื่อนฝูง

สุรกุล เจนอบรม (2534 : 108-109) ได้กล่าวถึงการแบ่งลักษณะของผู้สูงอายุของ ดร. อัลเฟรด เจ คาห์น และศาสตราจารย์ นายแพทย์อวยชัย เกตุสิงห์ ไว้ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น (The Young Elderly) ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 74 ปี
- 2) กลุ่มผู้สูงอายุกลางคน (The Middleaged Ederly) ซึ่งมีอายุระหว่าง 75-84 ปี
- 3) กลุ่มผู้สูงอายุวัยสุดท้าย (The Old Elderly) ซึ่งมีอายุ 85 ปีขึ้นไป

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวยชัย เกตุสิงห์ (อวยชัย เกตุสิงห์อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม (2534 : 108-109) ยังได้แบ่งความชราหรือความแก่ออกเป็น 4 ประการคือ

- 1) แก่โดยอายุ คือ แก่เพราะเกิดนาน
- 2) แก่โดยสังขาร คือแก่ตามสภาพร่างกาย
- 3) แก่โดยจิตใจ คือ แก่ไปตามความนึกคิด
- 4) แก่โดยสังคม คือ แก่เพราะเหตุแวดล้อม เช่น ตำแหน่งหน้าที่การงาน

แม้ว่าความสูงอายุนับเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ แต่ในระยะสุดท้าย ความสูงอายุนับเกี่ยวข้องกับการเสื่อมถอย ทั้งร่างกาย จิตใจและพฤติกรรม ทำให้ความสามารถทางร่างกายและความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ลดลง ความสูงอายุนับเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (Physiological) ทางอารมณ์ (Emotional) การเรียนรู้ สติปัญญา (Cognitive) เศรษฐกิจ และในทางส่วนตัว (Interpersonal) โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อสภาพการดำรงชีวิตและสภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ

รุ่งโรจน์ พุ่มร้าว (อ้างถึงในทรงศักดิ์ มีชัย, 2544 : 10) ได้ให้ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุไว้ 2 ประเด็น คือ

1) กำหนดโดยกาลเวลา หรือการตัดสินใจโดยอายุ เช่น ในประเทศไทยถือว่าผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุ

2) เกิดขึ้นตามความเป็นจริงหรือตามสภาพที่พบเห็น โดยพิจารณาจากความเสื่อมโทรมของสังขาร และสภาพอื่นๆที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล เนื่องจากผู้ที่มีอายุเท่ากันอาจมีสภาพร่างกายและจิตใจที่แตกต่างกันและผู้ที่มีอายุต่างกันอาจมีสภาพใกล้เคียงกัน เช่น ผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี บางคนมีสุขภาพดีสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่บางคนมีอายุไม่ถึง 60 ปี กลับมีสุขภาพร่างกายทรุดโทรม ต้องประสบปัญหาในการดำรงชีวิตมากมาย จนกระทั่งมาสามารถปรับตัวรับสถานการณ์ได้ บุคคลจำพวกหลังนี้ถือว่าเป็นผู้สูงอายุมากกว่าบุคคลจำพวกแรก

ในการพิจารณาความมีอายุของบุคคลตามแนวความคิดของ เกษม และ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2528 : 1) มีหลักในการพิจารณาความมีอายุตามระยะเวลาที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) พิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นตามสภาพต่างๆ ทางด้านร่างกายจะเริ่มเปลี่ยนแปลง เช่น ผมหงอก สายตายาว ความสามารถในการทำงานของกล้ามเนื้อลดลง แต่การพิจารณาโดยใช้การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายนี้ยังไม่เป็นข้อบ่งชี้ที่ชัดเจนนัก เพราะบางคนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายรวดเร็วมาก เช่น สายตายาวตั้งแต่อายุเพียง 36 ปี

2) พิจารณาความมีอายุในด้านจิตใจ ผู้ที่ได้ชื่อว่าคนมีอายุจะมีลักษณะน้อยใจง่าย ไม่ยอมรับรู้ ยึดมั่นในความคิดของตนเป็นหลัก ไม่ค่อยยอมรับความรู้ใหม่ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีอารมณ์ไม่มั่นคง ฐึฐึ ฐึบ่น หรือหงุดหงิดง่าย

3) พิจารณาความมีอายุ ในด้านสังคมความมีอายุทำให้ผู้สูงอายุมีสถานะด้านสังคมกว้างขึ้น และมีความสำคัญในฐานะของผู้มีประสบการณ์ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมของบุคคลนั้นๆด้วย แม้สังคมจะกว้าง ซึ่งหมายถึงมีคนรู้จักมาก เห็นโลกกว้างกว่า รู้ทิศทางสังคมมากกว่า แต่บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานลดลง เนื่องจากความจำกัดของอายุและความสามารถ

เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ คนส่วนใหญ่จะรู้สึกว่าตนเองเริ่มชรา ความสามารถในการทำงานลดลง อวัยวะต่างๆเสื่อมลง มีปัญหาด้านสุขภาพ จึงจัดว่าเป็นวัยแห่งความเสื่อมถอย ความเสื่อมของร่างกายจะเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับช่วงอายุของบุคคล ซึ่งสถาบันแห่งชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุของสหรัฐอเมริกา (National Institution on Aging) ได้แบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ช่วง

อายุระหว่าง 60 -74 ปี ถือว่าเป็นผู้สูงอายุวัยต้น (Young old) ซึ่งเป็นวัยที่ยังชราไม่มาก สามารถทำงานได้ ถ้าสุขภาพกาย สุขภาพจิตดี และช่วงอายุตั้งแต่ 75 ปี ขึ้นไป จะถือว่าวัยชราอย่างแท้จริง Yurick et al (อ้างถึงในทรงศักดิ์ มีชัย, 2544 : 11) กล่าวถึงส่วนสังคมสาธารณสุขแห่งสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุออกเป็น 2 กลุ่ม เช่นกัน แต่ช่วงอายุแตกต่างกัน คือ ผู้สูงอายุวัยต้น จะมีช่วงอายุระหว่าง 65 -74 ปี วัยชรา จะเริ่มตั้งแต่ 75 ปีขึ้นไป ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดช่วงอายุตามแบบของสถาบันแห่งชาติ เกี่ยวกับผู้สูงอายุของสหรัฐอเมริกา ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดอายุของผู้สูงอายุไทย

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2543 : 103) ได้ศึกษาแนวคิดด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพว่าการดำเนินการเพื่อมุ่งผู้สูงอายุที่มีคุณภาพนั้น มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและวิทยาการที่ต่างมุมมอง ในลักษณะของสหวิทยาการ เช่น ชีววิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ กฎหมาย สวัสดิการสังคมและอื่น ๆ ซึ่งพอสรุปความหมายว่า การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพนั้นเริ่มมาจากเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศประการหนึ่ง คือมุ่งให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้และมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งหมายถึงประชาชนนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Quality of life) ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ หมายถึง ผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Aging) เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความพึงพอใจและความปรารถนาของตนเอง ประกอบด้วยการมีช่วงระยะเวลาการมีชีวิตที่ยืนยาว มีภาวะด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีการตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถทางเศรษฐกิจและสังคม ความสามารถในการควบคุมตนเอง และมีความพึงพอใจในชีวิต

ประเด็นที่ 2 การมีคุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึง การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ และความสามารถ (Productive Aging) เป็นความสามารถในการพึ่งตนเองเท่าที่จะทำได้ของผู้สูงอายุ และการใช้ความสามารถส่วนตัวในทางสร้างสรรค์ให้แก่ตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่นและสังคม

เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแล้วผู้สูงอายุในอนาคตจะต้องมีชีวิตอยู่อย่างยืนยาวและพึ่งตนเองมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ก็คือผู้ที่มีศักยภาพและความสามารถเป็นหลัก แต่ขณะเดียวกันก็มิได้ละเลยที่จะนำแนวคิดของการเป็นผู้สูงอายุที่มีประสบความสำเร็จมาพิจารณาร่วมด้วย ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ ต่างๆ ในลักษณะขององคร่วมอย่างรอบด้าน ดังนั้นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพจึงหมายถึง ผู้ที่ดูแลตนเองได้ (Self-care) พึ่งตนเองได้ (Self-reliance) ทำให้สิ่งที่ปรารถนาได้ตามศักยภาพของตนเอง ทำประโยชน์ต่อ

ผู้อื่นและสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2539 : 6) ได้ให้ข้อสมมติในการศึกษาภาวะสูงอายุไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1) ภาวะสูงอายุเป็นกระบวนการ หมายถึง ภาวะสูงอายุเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยปัจเจกบุคคลจะมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงภาวะสูงอายุที่คล้ายคลึงกันมาตลอด ตั้งแต่เด็ก จนถึงผู้สูงอายุ

2) ภาวะสูงอายุเป็นการพัฒนา หมายถึง ภาวะสูงอายุเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ซึ่งเกิดจากการเจริญเติบโตของมนุษย์เช่น การพัฒนาความสามารถด้านมันสมองจะพัฒนาขึ้นในภาวะสูงอายุ หรือพัฒนาภาวะสูงอายุ จากการพัฒนานาคลิกภาพซึ่งเกิดขึ้นในสังคม

3) ภาวะสูงอายุเป็นมวลรวม หมายถึง ภาวะสูงอายุเกี่ยวข้องกับการรวมกันที่มีชีวิตยืนยาว การเปลี่ยนแปลงและสังคมเช่น ภาวะสูงอายุที่บุคคลต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงประสบกับตนเอง การกระทำติดต่อกันและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งภาวะสูงอายุแต่ละสมัยย่อมแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง

ไม่ว่าเราจะมองผู้สูงอายุ ความสูงอายุ หรือความชราภาพ ในด้านไหนก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่จะได้ตระหนักก็คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากการกระบวนการของความสูงอายุ อันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และหน้าที่การงานทางสังคม โดยบุคคลเมื่อดำเนินชีวิตมาถึงช่วงวัยสุดท้าย จะปรากฏอาการของความเสื่อมช้าเร็ว อาจจะแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละบุคคล แต่ความเสื่อมอันนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การเข้าใจถึงภาวะนี้อย่างแท้จริง นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เพื่อที่จะให้รู้ว่าอะไรเกิดขึ้นกับตน หรือเป็นการเตรียมตัว เตรียมใจเพื่อรับสภาพดังกล่าว และหาแนวทางดำเนินชีวิตที่เหมาะสม อันจะช่วยให้ชีวิตในบั้นปลาย ดำรงอยู่อย่างมีความสุข และมีคุณค่า การเรียนรู้และมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุมิใช่ความสำคัญเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุเท่านั้น แต่มีความสำคัญกับสมาชิกของสังคมทุกช่วงวัย เพื่อที่บุคคลในแต่ละวัยจะได้ประพฤติปฏิบัติตน ตามสถานภาพและบทบาทที่เหมาะสมอันนำมาซึ่งความผาสุกของสังคมโดยส่วนรวม จากการที่ผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การที่จะกำหนดว่าบุคคลใดเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นแต่ละสังคม อาจใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันไป และเนื่องจากความสูงอายุเป็นปรากฏการณ์ทางจิตวิทยา ทางสังคม เท่า ๆ กับทางชีววิทยา (ลักษณะ ตรีราณี, 2547 : 40)

กล่าวโดยสรุป คือ บุคคลเมื่อมีอายุมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมจะเพิ่มมากขึ้นสติปัญญา ความจำ การเรียนรู้ สภาพทางจิตใจจะเปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่ และการยอมรับใน

สังคมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีส่วนทำให้บุคคลในวัยนี้พบกับปัญหาสุขภาพ ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้นด้วย

1.2 ความรู้เกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุในสังคมไทย

บทบาทผู้สูงอายุในสังคมไทยเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ผ่านประสบการณ์ของชีวิตและการทำงานเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาจกล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในสังคม อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้สูงอายุจะเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นเพียงใด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจในการศึกษาวิจัยหาองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อที่จะคาดหวังบทบาทของผู้สูงอายุในอนาคตต่อไป

1.2.1 บทบาทผู้สูงอายุในอดีต

1) บทบาทเป็นครู

เมื่อก้าวถึงผู้สูงอายุในอดีต โดยพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุในสังคมไทยมีบทบาทในสังคมอย่างมาก และเมื่อก้าวถึงอดีตจนถึงแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) ก็พบว่าผู้สูงอายุในสังคมไทยมีบทบาทอย่างมาก เพราะว่าสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่มากนัก ความรู้ทางด้านอาชีพเกษตรกรรมได้รับการถ่ายทอดจากผู้สูงอายุโดยตรง การเรียนรู้จึงเป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เคยผ่านการเกษตรกรรมมาก่อน จึงเป็นบทเรียนที่นำมาถ่ายทอดไปสู่บุตรหลาน นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังเป็นครูในการอบรมสั่งสอนให้แก่บุตรหลานในทุกๆเรื่องอีกด้วย ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นครูตลอดชีวิตของบุตรหลาน

2) บทบาทเป็นที่ปรึกษา

ผู้สูงอายุได้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมในครอบครัว และชุมชน เช่น เมื่อสามีและภรรยาต้องตัดสินใจเรื่องครอบครัวและการทำนาทำไร่จะสอบถามและปรึกษาบิดาและมารดาที่สูงอายุในครอบครัวเสมอ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นเสาหลักของครอบครัว

3) บทบาทเป็นผู้นำทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี

ผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมชนบท ได้รับการยกย่องให้เป็น

มักทายกวัด เพราะมีความรู้ความชำนาญในด้านศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากนี้ผู้สูงอายุบางคนยังเป็นหมอสู่วิทยาในพิธีการแต่งงานอีกด้วย ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นนักปราชญ์ของบุตรหลาน

4) บทบาทเป็นผู้นำทางสาธารณสุข

ผู้สูงอายุบางคนมีความรู้ความสามารถในการรักษาแบบการแพทย์พื้นบ้าน เช่นเป็น หมอธรรม หมอสูตร หมอยา หมอเส้น และหมอตำแย เป็นต้น ทั้งนี้ผู้สูงอายุเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมในการประกอบอาชีพทางด้านสาธารณสุข เป็นบุคคลที่ชาวบ้านนิยมนับถือและเคารพยกย่องอยู่เสมอ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นหมอรักษาความเจ็บป่วยของบุตรหลาน

5) บทบาทเป็นผู้นำทางการเมือง

ในอดีตผู้สูงอายุหลายคนได้รับการยกย่องและคัดเลือกเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำทางการเมือง เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในชีวิตมานาน ย่อมจะทราบและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นผู้แก้ปัญหาในชุมชนของบุตรหลาน

1.2.2 บทบาทผู้สูงอายุในปัจจุบัน

เนื่องจากบทบาทผู้สูงอายุในอดีตบางบทบาทได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากมีสถาบันต่างๆ เข้ามาแทนที่ เช่น บทบาทการเป็นครูในทุกเรื่องได้เปลี่ยนไป เนื่องจากมีสถาบันการศึกษาที่เป็นทางการเข้ามาแทนที่ ดังนั้นการเป็นครูตลอดชีวิตจึงไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่อย่างไรก็ตามบทบาทอย่างยังคงมีอยู่ให้เห็นทั่วไปในสังคมชนบทมากกว่าในสังคมเมือง แม้ว่าจำนวนผู้สูงอายุที่ได้มีบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะลดลงเรื่อย ๆ ดังนี้

1) บทบาทเป็นครู

เนื่องจากรัฐบาลได้มีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาถึงปัจจุบันเป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2534 - 2539) บทบาทผู้สูงอายุที่เป็นครูตลอดชีวิตนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยและการพัฒนาไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ได้ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้ทำหน้าที่ครูอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากบุตรหลานมักจะแต่งงานและแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหากสืบเนื่องจากต้องไปประจำตามสถานที่และการทำงานที่อยู่ห่างไกลจากบิดามารดาที่สูงอายุ บุตรที่แต่งงานจึงเป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในสังคมเมือง ส่วนในสังคมชนบทแม้ว่าการแต่งงานของบุตรจะยังอยู่ในครอบครัวของบิดามารดาแต่ก็เป็นครอบครัวขยายแบบชั่วคราว ภายหลังจึงจะแยกออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งก็อยู่ในบริเวณบ้านเดียวกับบิดามารดา แต่ในปัจจุบันนี้บุตรที่แต่งงานต้องออกไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว หรือไปทำงานทั้งสามีและภรรยา

ทำให้ความเหินห่างของบิดามารดาที่สูงอายุและบุตรมีมากขึ้นในปัจจุบัน บทบาทผู้สูงอายุในฐานะครูจึงมีไม่มากนัก หรือลดน้อยลง

2) บทบาทเป็นผู้เลี้ยงดูหลาน

จากการที่ภาวะเศรษฐกิจที่รัดตัวในปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นในสังคมชนบทและสังคมเมือง ทำให้บุตรที่แต่งงานแล้วจะต้องไปหารายได้พิเศษหรือต้องไปทำงานต่างถิ่น ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีบทบาทในการเลี้ยงดูหลานซึ่งบทบาทนี้มีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็ก ซึ่งบิดามารดาต้องปล่อยให้ผู้สูงอายุดูแล การกลับมาเยี่ยมบุตรของตนก็มีระยะเวลาสั้นและอยู่ไม่นาน ความผูกพันทางใจจึงไม่ค่อยมีส่วนผู้สูงอายุกลับต้องมารับผิดชอบในการเลี้ยงดูหลาน จึงเป็นบทบาทที่จะพบเห็นกันมากในสังคมชนบท โดยเฉพาะในภาคอีสาน

3) บทบาทเป็นที่ปรึกษา

ในปัจจุบันบทบาทผู้สูงอายุในฐานะที่ปรึกษาค่อย ๆ ลดลง ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีมากขึ้น ตลอดจนหน่วยงานการพัฒนาของรัฐ และเอกชนได้เข้าไปในครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างมาก การปรึกษากับผู้สูงอายุจึงลดน้อยลงในสังคมเมืองจะมีองค์กรให้คำปรึกษาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของรัฐและเอกชน ส่วนในสังคมชนบทการติดต่อระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองเป็นไปด้วยความสะดวก เนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อกันเป็นอย่างดี บทบาทผู้สูงอายุที่จะเป็นที่ปรึกษายังมีอยู่บ้างสำหรับในเขตชนบทที่อยู่ห่างไกล

4) บทบาทเป็นผู้นำทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง (สมศักดิ์ศรีสันติสุข และคณะ, 2532) ดังนั้นบทบาทผู้สูงอายุในฐานะเป็นผู้นำทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณียังคงพบเห็นอยู่ในสังคมชนบท หากจะพิจารณาถึงการปฏิบัติต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนาของผู้เยาว์หรือคนหนุ่มสาว อาจจะกล่าวว่ามีลักษณะน้อยกว่าในอดีต อย่างไรก็ตามในสังคมชนบทกลุ่มผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดต่อศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง

5) บทบาทเป็นผู้นำทางสาธารณสุข

การพัฒนาทางสาธารณสุขสมัยใหม่ได้เข้าไปสู่ชุมชน ทั้งในชนบทและเมืองเป็นอย่างมาก อาจจะกล่าวได้ว่าประชาชนยอมรับวิทยาการทางการแพทย์และสาธารณสุขตะวันตกเป็นอย่างมาก จึงมีผลกระทบต่อบทบาทผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นหมอสาธารณสุขแบบการแพทย์พื้นบ้านทำ

ให้ประชาชนไม่ค่อยนิยมไปรักษาหมอพื้นบ้าน บทบาทผู้สูงอายุในการเป็นผู้นำทางสาธารณสุขจึงได้ลดบทบาทลงเป็นอย่างมาก

6) บทบาทเป็นผู้นำทางการเมือง

บทบาทผู้สูงอายุในฐานะเป็นผู้นำทางการเมืองมีลักษณะลดลงในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมที่ต้องการคนหนุ่มสาวเป็นผู้นำบริหารบ้านเมือง ไม่ว่าในสังคมเมืองที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือในสังคมชนบทเมื่อมีการเลือกตั้งกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านมีการเลือกคนหนุ่มคนสาวมาบริการชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนมีความเชื่อว่าความคิดก้าวหน้า กล้าเสี่ยง และความรู้ความสามารถของคนหนุ่มจะมากกว่าผู้สูงอายุ

1.2.3 บทบาทผู้สูงอายุในอนาคต

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมใหม่ โครงสร้างของประชากร โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้มีนักวิชาการบางท่านคิดว่า บทบาทผู้สูงอายุในสังคมไทยในอนาคตจะมีความคล้ายคลึงกับบทบาทผู้สูงอายุในประเทศตะวันตกหรือไม่ อย่างไร ในเรื่องนี้ได้มีความคิดว่าสังคมไทยมีวัฒนธรรมของตนเอง อันเป็นวัฒนธรรมตะวันออก มีหลักปรัชญา ความคิด และความเชื่อ แตกต่างไปจากวัฒนธรรมตะวันตก โดยเฉพาะเรื่องผู้สูงอายุ ดังนั้นบทบาทผู้สูงอายุในอนาคตระยะ 10 ปีข้างหน้าพอจะคาดการณ์ได้ดังต่อไปนี้

1) บทบาทเป็นที่ปรึกษา

สังคมไทยส่วนใหญ่ประชาชนยังอยู่ในเขตชนบทประมาณร้อยละ 78 ประชาชนในหมู่บ้านเมื่ออยู่กันเป็นกลุ่มเป็นพวกย่อมจะมีความขัดแย้งกันอยู่บ้าง เช่น สามียและภรรยา ทะเลาะ เบาะแว้ง ญาติพี่น้องมีข้อพิพาทเรื่องที่ดินและทรัพย์สิน และการพิพาทกันเรื่องที่ดินทำกิน บทบาทผู้สูงอายุในฐานะที่ปรึกษายังคงมีความสำคัญและเหมาะสมต่อไปในอนาคต แต่จำนวนผู้สูงอายุที่จะเป็นผู้นำชุมชนทางจิตใจน้อยลง และเรื่องที่ปรึกษาอาจจะน้อยลงด้วย เพราะการปรึกษาด้านอื่น ๆ ได้มีสถาบันต่าง ๆ ได้ทำหน้าที่เป็นอย่างดี

2) บทบาทเป็นผู้นำทางวิชาชีพ

ถ้าหากกล่าวถึงผู้สูงอายุที่มีความรู้ความชำนาญในด้านวิชาชีพ โดยเฉพาะในสังคมเมืองนั้น อาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุแต่ละคนมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพแต่ละคนเช่น แพทย์ นักกฎหมาย วิศวกร และสถาปนิก จึงต้องมีองค์กรเข้ามายอมรับ โดยผู้สูงอายุยังคงทำหน้าที่เหล่านั้นอย่างสมบูรณ์ แต่อาจมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุไปยังคนหนุ่มสาวที่มีความรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งถือเป็นคนรุ่นใหม่ในการประกอบวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ

3) บทบาทเป็นผู้นำทางสาธารณสุข

ผู้สูงอายุในอนาคตไม่ค่อยมีบทบาทเป็นผู้นำสาธารณสุขมากนักทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานในด้านการแพทย์และสาธารณสุขตะวันตกได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วทำให้อาชีพเฉพาะด้านการสาธารณสุขของการแพทย์พื้นบ้านลดน้อยลง เพราะไม่ได้รับการถ่ายทอดและส่งเสริมจากรัฐ อย่างไรก็ตามอาจจะพบบ้างในสังคมชนบท แต่จำนวนผู้สูงอายุที่เป็นแพทย์พื้นบ้านกำลังจะลดน้อยลง

4) บทบาทเป็นผู้นำทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี

ในอนาคตผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทเป็นผู้นำทางศาสนาและประเพณีในเขตสังคมชนบท ส่วนในสังคมเมืองผู้นำทางศาสนาอาจไม่มีบทบาทนัก ทั้งนี้เนื่องจากมีองค์กรต่าง ๆ ได้ทำหน้าที่แทนเช่น การทำบุญประเพณีที่วัด บทบาทผู้สูงอายุจะช่วยรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งอาจจะพบเห็นในสังคมชนบทมากกว่าสังคมเมือง

5) บทบาทเป็นผู้นำทางการเมือง

ผู้สูงอายุในอนาคตอาจยังคงมีบทบาทในด้านการเป็นผู้นำในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ผู้สูงอายุในฐานะที่มีประสบการณ์ ความรู้ และความสามารถต่าง ๆ ได้ผ่านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ย่อมจะมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม ทำให้เห็นเจตนาที่ว่าจะทำงานเพื่อท้องถิ่นและเพื่อประเทศชาติจึงมีประโยชน์ต่อบ้านเมืองโดยส่วนรวม ดังนั้นในอนาคตผู้สูงอายุอาจจะมีความบทบาทต่อบ้านเมืองในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งจนถึงอายุ 75 ปี อย่างน้อยก็ได้ทำประโยชน์ต่อสังคมด้วย

6) บทบาทเป็นผู้นำทางศิลปะ

ศิลปะเป็นเรื่องความสวยงาม ความรัก ความอดทน เช่น งานทางด้านจิตรกรรม ปฏิมกรรม สถาปัตยกรรม และอื่น ๆ งานเหล่านั้นเป็นบทบาทที่ผู้สูงอายุมีความเหมาะสมและสามารถจะทำได้ ในอนาคตผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำทางศิลปะอาจจะพบในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท

7) บทบาทเป็นผู้นำด้านองค์การสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

ผู้สูงอายุจะเป็นผู้นำในด้านการทำกิจกรรมเพื่อสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมในอนาคต เนื่องจากผู้สูงอายุถือว่าเป็นคลังของทรัพยากรมนุษย์ เมื่อมีเวลามากขึ้นย่อมจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมในรูปองค์กรอาสาสมัคร โดยผู้สูงอายุที่มีความพร้อม ไม่มีปัญหาในด้านฐานะการเงิน ย่อมจะมีอิสระต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านสงเคราะห์และสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุด้วยกัน หรือกลุ่มอื่น ๆ เช่น เด็กเยาวชนหรือคนพิการ

เมื่อพิจารณาถึงการคาดการณ์บทบาทผู้สูงอายุในอนาคตของสังคมไทยในภาพรวม อาจจะกล่าวได้ว่า บทบาทผู้สูงอายุย่อมจะมีบทบาทมากขึ้น มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมและกิจกรรมที่ทำเพื่อตนเอง อย่างไรก็ตามเนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อมของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก เป็นที่น่าสังเกตว่าโครงสร้างและวัฒนธรรมที่มีต่อผู้สูงอายุมีลักษณะที่แตกต่างกันกับประเทศตะวันตก การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในเรื่องการเลี้ยงดูผู้สูงอายุยังคงมีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งเป็นลักษณะเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานมาจากลัทธิและความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น เช่น ความเชื่อผีบรรพบุรุษ ทำให้การเปลี่ยนแปลงบทบาทผู้สูงอายุในอนาคตจึงไม่ค่อยจะแตกต่างกันจากอดีตและปัจจุบันมากนัก ความแตกต่างอาจจะมีในปริมาณผู้สูงอายุมากกว่าในคุณภาพความเป็นผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทอาจจะแตกต่างกันมากขึ้น เมื่อโครงสร้างและวัฒนธรรมของสังคมไทยได้พัฒนาเปลี่ยนไปจากสังคมไทยดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง ซึ่งโอกาสที่จะเป็นเช่นนั้นย่อมจะต้องใช้ระยะเวลาเป็นศตวรรษ ดังนั้นบทบาทผู้สูงอายุยังคงมีลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัว ชุมชน และสังคมต่อไป (กระแส ชนะวงศ์และคณะ, สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ, อภิชาติ ผลเรือง, Atchley, อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข 2539 : 93-101)

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

ความหมายของกิจกรรม (Activity)

Burnside (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 47) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมว่าเป็นกระบวนการทางร่างกายเกี่ยวกับการใช้พลังงาน เพื่อให้เกิดผลของการกระทำหรือเกิดเป็นงานขึ้นแต่ Robb (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 47) ได้ให้แนวคิดที่แตกต่างออกไป คือ กิจกรรมเป็นรูปแบบของการกระทำใดๆหรืองานต่างๆที่สนใจ นอกเหนือจากการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตซึ่งแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (Information activity) ได้แก่ การพบปะสังสรรค์กับเพื่อนญาติ การช่วยเหลืองานของสมาชิกในครอบครัว
- 2) กิจกรรมที่มีรูปแบบ (Formal activity) ได้แก่ การเข้าร่วมในสมาคมต่างๆ การเข้ากลุ่มศาสนา การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม เป็นกิจกรรมภายนอกครอบครัว
- 3) กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนและงานอดิเรก (Leisure activity and Hobby) ได้แก่ การทำงานยามว่าง กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ การทำสวน ปรับปรุงตกแต่งบ้าน

จะเห็นว่า 2 แนวคิดนี้แตกต่างกันโดยที่กิจกรรมตามแนวคิดของ Lemon มิได้รวมกิจวัตรประจำวัน และการทำงานประกอบอาชีพเอาไว้ด้วย

Aristotle (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 47-48) ได้แบ่งกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในแง่ของเวลาได้ 3 ทางคือ

- 1) เวลาการทำงาน ได้แก่การประกอบสัมมาอาชีพ
- 2) เวลาสำหรับแสวงหาความรู้ ความสุข และความเพลิดเพลินสำหรับตนเอง หรือเวลาเพื่อสันทนาการ

3) การใช้เวลาให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้อื่นได้แก่ การเป็นอาสาสมัครในชุมชน Myer และ Brightbill (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม , 2534 : 48) ได้แบ่งเวลาออกเป็น 3 ประเภทคือ

- 1) เวลาเพื่อความอยู่รอดของชีวิต (Existence Time) ได้แก่เวลาที่ใช้สำหรับการนอน การรับประทานอาหาร ฯลฯ
- 2) เวลาเพื่อเสริมคุณค่าของชีวิต (Subsistence Time) ได้แก่ เวลาของการทำงาน
- 3) เวลาว่าง (Leisure Time) ได้แก่ เวลาสำหรับการพักผ่อน สันทนาการ

จรินทร์ ธานี (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 48) ได้เสนอแนะให้แบ่งเวลาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ เวลานอนหลับ เวลาสำหรับทำงาน เวลาสำหรับการทำกิจวัตรประจำวันและการใช้เวลาว่างตามปกติ ในวัยกลางคนการใช้เวลาในการนอน ทำงานและกิจวัตรประจำวัน รวมทั้งเวลาว่างจะมีสัดส่วนที่เท่ากันแต่ในวัยสูงอายุจะมีเวลาว่างมากขึ้น เนื่องจากสังคมไม่ได้คาดหวังให้ผู้สูงอายุต้องทำงาน จึงได้มีการปลดเกษียณจากงานที่ทำประจำ ดังนั้นเวลาว่างจึงอาจเป็นปัญหาสำหรับผู้สูงอายุ ถ้ามิได้มีการจัดสรรในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม

ในส่วนของ เขมิกา ยามะรัต (2527 : 20) ที่ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แบ่งประเภทของกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภทคือ

- 1) การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) หมายถึงการที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆกับองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิก ซึ่งแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมภายในครอบครัว ภายนอกครอบครัว และสมาคมต่างๆที่ตนเป็นสมาชิก (Voluntary Association)
- 2) การมีงานอดิเรก (Hobby) หมายถึงกิจกรรมในเวลาว่างซึ่งอาจเป็นการพักผ่อน กิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถกระทำได้โดยลำพัง
- 3) การทำงานที่มีรายได้ (Work) หมายถึงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ว่าเป็นงานประจำ

งานพิเศษ หรืองานชั่วคราวก็ได้เวลาว่าง (Leisure) หมายถึงเวลาว่าง (Free Time) จากกิจกรรมที่จำเป็นอื่นๆ ว่างจากงานประจำ การประกอบกิจวัตรประจำวันในเด็กจะใช้เวลาเหล่านี้ไปกับการเล่น ในวัยหนุ่มสาวหรือวัยผู้ใหญ่จะเรียกกิจกรรมที่ใช้เวลาว่างในทางที่เกิดประโยชน์ สันทนาการ (Recreation) เป็นกิจกรรมที่บุคคลเข้าร่วมด้วยความสมัครใจเพื่อเป็นการแสวงหาความพอใจ การผ่อนคลาย และให้ความเพลิดเพลินแก่ตัวผู้กระทำโดยตรง (Kraus and Botes อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 49) ดังนั้น ในกิจกรรมเดียวกันอาจเป็นสันทนาการของบุคคลหนึ่ง แต่ไม่ใช่ของอีกบุคคลหนึ่งถ้าเขาไม่ได้สมัครใจทำกิจกรรมนั้น เพื่อความเพลิดเพลินของตนเองเท่านั้น และงานอดิเรกเป็นสันทนาการอย่างหนึ่งซึ่งคุ้นหูและนิยมใช้กันมาก

2. แนวคิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การพัฒนาองค์กรชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งนั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการก่อตั้งหรือให้กำเนิดองค์กร การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายร่วมกันให้ชัดเจน ผู้นำต้องมีความรู้ในเรื่องการบริหาร การจัดการ มีความตั้งใจจริง องค์กรชุมชนจำเป็นต้องคิดค้นและพัฒนาให้เกิดทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย มีความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมหนุนซึ่งกันและกันในองค์กร และได้รับการพัฒนาทั้งระบบขององค์กรอย่างไม่แยกส่วน รวมทั้งเปิดโอกาสรับการฝึกฝนและอบรม เป็นอีกประเด็นที่สร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุชาดา ทวีสิทธิ์ (อ้างถึงใน วันทนีย์ จันทร์เอี่ยม, 2543 : 41) ได้ให้ความคิดเห็นว่าองค์กรชุมชนนั้นเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิต มีสถานะขึ้นลง คือเจริญสูงสุดและเสื่อมสลาย ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะรักษาองค์กรชุมชนนั้นไว้ เพื่อให้การพัฒนาจากรากแก้วบนพื้นฐานความต้องการของประชาชนนั้นคงอยู่ นักพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโดยองค์กรชุมชนได้วิเคราะห์ปัจจัยที่จำเป็นที่จะช่วยในการดำรงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

- 1) การให้การศึกษาศึกษาและฝึกอบรมอย่างเจาะลึกและต่อเนื่องแก่องค์กรชุมชน
- 2) การดำเนินกิจกรรมและโครงการอย่างต่อเนื่องและชัดเจน
- 3) กลุ่มทำงานควรมีแรงจูงใจ และมีจิตสำนึกของการเป็นผู้นำและพร้อมจะนำเสนอความต้องการของประชาชนให้รัฐบาลได้รับรู้
- 4) การสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายระหว่างองค์กรชุมชนด้วยตนเอง
- 5) การกำหนดเป้าหมายในอนาคตขององค์กรชุมชนไว้อย่างชัดเจน

องค์กรชุมชนจะต้องดำเนินงาน โดยมีเครือข่ายการประสานงานที่มีประสิทธิภาพและร่วมแรงร่วมใจกับองค์กรอื่นๆในสังคม องค์กรชุมชนต้องตื่นตัวอยู่เสมอในการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร อันถูกต้อง เป็นประโยชน์มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม ต้องหมั่นเพิ่มพูนทักษะความรู้ ความสามารถ สะสมประสบการณ์เพื่อหาทางกำหนดโครงการให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาให้ได้ ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ (2540 : 54-59) ได้เสนอตัวชี้วัดของความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนว่าต้องพิจารณาทั้งในมิติเชิงคุณภาพในเรื่องต่อไปนี้

1. องค์กรที่เข้มแข็งต้องมีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและมีการสืบทอดสมาชิกใหม่ไปสู่นาคต ส่วนในมิติเชิงคุณภาพนั้นก็ต้องดูที่ความสามารถ ทักษะ ความรู้ ความคิดและพลังแห่งศีลธรรม ความรู้ และปัญญาที่จะสามารถคิดค้นหาวิธีการจัดกิจกรรมออกมาอย่างต่อเนื่อง
2. กิจกรรมและผลงานขององค์กรต้องมีลักษณะต่อเนื่อง และสอดคล้องหรือเกื้อกูลกันเป็นตาข่าย สามารถขยายกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากผลงานของตนเองออกไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงถึงการเพิ่มศักยภาพในการจัดการขององค์กร
3. ทุนหรือสิ่งของ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติขององค์กรนั้น มีเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ
4. มีการพึ่งตนเองและเป็นที่พักพิงขององค์กรอื่นได้ หรือมีเครือข่ายอื่นเข้ามาร่วมดำเนินการเพื่อการแลกเปลี่ยนหลายประเภท หลายระดับ
5. กลุ่ม/องค์กรอื่นๆที่อยู่ภายนอกให้การยอมรับมากขึ้นเพียงใดและในแง่มุมไหน ซึ่งเป็นการประเมินโดยใช้เกณฑ์อ้างอิงจากภายนอก

นอกจากนี้ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (อ้างใน วันทนิษฐ์ จันทร์เอี่ยม, 2543 : 42) ยังกล่าวไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งนั้น มีลักษณะ 4 ประการ คือ

- 1) เป็นชุมชนเรียนรู้ มีความตื่นตัวตลอดเวลา ใฝ่ต่อการรับรู้ความเป็นไปของโลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้ที่จำเป็นทางด้านอาชีพ การเมือง การปกครองด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญญาที่จะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนได้อย่างยั่งยืน
- 2) เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ มีการวางแผน การจัดกระบวนการ เพื่อเตรียมคน วัสดุ ทุนการดำเนินการ และการลงมือดำเนินการตามแผน ตลอดจนการเรียนรู้จากการประเมินผลเพื่อรักษาความมั่นคงหรือความเข้มแข็งและสร้างความก้าวหน้าให้กับชุมชนตนเอง

3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีความผูกพัน เสียสละเพื่อชุมชนที่มีชีวิตเหนียวจิตใจร่วมกัน

4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ เป็นลักษณะของความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ประชาชนในชุมชนสมัครสมานสามัคคี กันและอยู่ในชุมชนได้โดยไม่วิตกกังวลเรื่องปัญหาของชุมชน

นอกจากนี้ ลีลาภรณ์ นาครทรรพ (2538 : 126) มีข้อสรุปเกี่ยวกับกรอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนว่า องค์กรที่เข้มแข็งโดยทั่วไปจะมีลักษณะดังนี้

1) การนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีมาตรฐานการรวมตัวทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดโยงให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพได้

2) ประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา

3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

4) การจัดการกลุ่ม

5) ผู้นำได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน

6) การกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม

7) ได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก

8) การขยายผล / ขยายกิจกรรม / ขยายเครือข่าย

ทำนองเดียวกันกับ ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน วันทนีย์ จันทร์เอี่ยม, 2543 : 43) กล่าวว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนนั้นอยู่ที่ความมีลักษณะร่วมกันภายในชุมชน คือ

1) มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

2) มีความเอื้ออาทรต่อกัน

3) มีการกระทำร่วมกัน

4) มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำนั้นๆ

5) ความมีจิตวิญญาณในชุมชน

6) มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นในชุมชน

7) มีการจัดการในองค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ส่วน ภริมย์ จงคำอาจ (2545 : 11-12) กล่าวว่า การพัฒนาความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุให้ เป็นไปตามความคาดหวังและความต้องการแล้ว ชุมชนจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

- 1) ชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้น ในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม
- 2) ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง
- 3) ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก
- 4) ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี มีผลให้ชุมชนมีความรู้และความสามารถที่จะพัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ

3.1 ความหมายของชมรมผู้สูงอายุ

บรรลุ ศิริพานิชและคณะ (2539 : 19) ได้ให้ความหมายของชมรมผู้สูงอายุ (Senior Citizen Club) หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีจำนวนตั้งแต่ 20 คนขึ้นไปมารวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์และแนวคิด ร่วมกันในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา วัฒนธรรม และการศึกษา หลักธรรมะในพุทธศาสนา รวมทั้งร่วมกันพัฒนาสังคมและประเทศชาติด้วย

3.1.1 วิวัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุในประเทศไทย

แนวความคิดในเรื่องการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุน ให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุนั้น เริ่มมีมาในประเทศไทยนานแล้ว จากการศึกษาของ พฤตินันท์ เหลืองไพฑูริย์ (2530 : 60-65) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุในประเทศไทย คือ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2505 ได้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นเป็นครั้งแรก โดยการสนับสนุนจากมูลนิธิวิจัยประสาทให้ชื่อว่า “ชมรมผู้สูงอายุมูลนิธิวิจัยประสาทในพระบรมราชูปถัมภ์” โดยมีพระยาปริรักษ์ เวชการ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและองคมนตรีในขณะนั้นเป็นประธาน มีคณะกรรมการประกอบด้วยหลวงพิณพาทย์พิทยาเวทและมินายแพทย์ประสพ รัตตากร เป็นเลขานุการ

โดยมรดกประสงฆ์ที่สำคัญคือ ส่งเสริมด้านสุขภาพให้แก่วัยสูงอายุให้สามารถดูแลตนเองได้ ให้ผู้สูงอายุทำประโยชน์อย่างน้อยในแง่เผยแพร่ความรู้เรื่องสุขภาพและเป็นที่ยอมรับสำหรับให้เกิดการพัฒนาทางสังคม จากนั้นในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2508 มีการจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยขึ้น ณ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ อีกด้วย นอกจากนี้ยังคงมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ อีก ส่วนใหญ่มักตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาธรรมะและการประกอบศาสนกิจบางอย่าง มีพระเป็นแกนนำโดยใช้วัดเป็นสถานที่ดำเนินการ ซึ่งลักษณะการจัดบริการมักจะเพื่อประโยชน์ในด้านพระพุทธศาสนา มากกว่าที่จะตอบสนองในเรื่องของปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ จึงทำให้ชมรมไม่เป็นที่รู้จักและแพร่หลายอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2525 เป็นปีที่องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศให้เป็นปีสุขภาพผู้สูงอายุ (The Year of Health Care for the Elderly) กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำโครงการ “บริการสุขภาพผู้สูงอายุ” ขึ้น โดยมีนโยบายที่จะให้บริการทางการแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้สูงอายุทั่วประเทศ โครงการดังกล่าวทำให้เกิดแนวความคิดในการสนับสนุนและการส่งเสริมการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อความสะดวกในการให้บริการและเผยแพร่ความรู้ทางการแพทย์และการสาธารณสุขแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชนบท จึงมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุที่ส่วนกลางคือชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลสงฆ์ โดยใช้โรงพยาบาลสงฆ์เป็นสถานที่ตั้งและดำเนินงาน ชมรมนี้ได้จัดรูปแบบเพื่อให้เป็นตัวอย่างในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุแห่งอื่นๆ ต่อไป

3.1.2 แนวทางการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในปัจจุบัน

สมาคมแม่บ้านสาธารณสุข ได้จัดทำคู่มือการดำเนินงานโครงการสงเคราะห์ผู้สูงอายุสำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุไว้ดังต่อไปนี้ (สมาคมแม่บ้านสาธารณสุข, 2536 : 50-55) ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้สูงอายุดำเนินการรวมกลุ่ม หรือจัดตั้งชมรมโดยภาครัฐช่วยเหลือสนับสนุน
2. เพื่อให้ผู้สูงอายุมีการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านสุขภาพอนามัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ
3. เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสดำเนินการในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม
4. เพื่อร่วมกันแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพ การพัฒนาตนเอง การส่งเสริมสุขภาพและถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลัง

5. เพื่อให้มีการออกกำลังกายที่ถูกต้องร่วมกันในสถานที่จัดตั้งชมรม หรือ สถานที่จัดกิจกรรมและให้ความรู้เรื่องการส่งเสริมสุขภาพอนามัย

ส่วนแนวทางการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีดังต่อไปนี้ (สมาคมแม่บ้าน สาธารณสุข, 2536 : 50-55)

1. จัดตั้งคณะกรรมการชมรม เพื่อให้การบริหารจัดการชมรมอย่างต่อเนื่อง ทำ การคัดเลือกจากสมาชิกให้เป็นคณะกรรมการ พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของ คณะกรรมการแต่ละคน ประมาณ 8- 10 คน คณะกรรมการจะประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆ ได้แก่ ประชารกรรรมการ รองประธานกรรรมการ เหรียญญิก นายทะเบียน เลขานุการและตำแหน่งอื่นๆตามที่ คณะกรรมการเห็นสมควร ซึ่งคณะกรรมการควรเป็นบุคคลที่มีความเป็นผู้นำ มีความสนใจกิจกรรมของ ชมรม โดยที่คณะกรรมการมีหน้าที่คือ ชักชวนสมาชิกฟังคำบรรยายหรือจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์, กำหนดระเบียบและข้อบังคับของชมรม, กำหนดคุณสมบัติและสิทธิของสมาชิก, เก็บรักษาเงินบำรุง และสิ่งของชมรมที่กำหนดไว้, ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของชมรมที่กำหนดไว้

2. ตั้งชื่อชมรมและหาสถานที่ตั้งชมรม เช่น ศาลาวัด เป็นต้น

3. สมาชิกชมรมมี 3 ประเภท ได้แก่ สมาชิกสามัญ คือสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สมาชิกวิสามัญ คือ สมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี และสมาชิกกิตติมศักดิ์ คือ ผู้ที่ได้รับเชิญเป็น สมาชิกของชมรม การเป็นสมาชิกโดยการสมัครเป็นสมาชิกตามระเบียบและข้อบังคับ ทั้งนี้จะต้อง ได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการก่อน โดยการลงทะเบียนบุคคลที่สมัครเป็นสมาชิกชมรมจะต้อง ชำระค่าลงทะเบียนตามระเบียบข้อบังคับของชมรมที่กำหนดไว้

4. สิทธิของสมาชิก

- ได้รับบริการจากชมรม
- เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมของชมรม
- ร่วมประชุมและแสดงข้อคิดเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับการ

ดำเนินงานกิจกรรมในชมรม

5. หน้าที่ของสมาชิก

- ชำระเงินค่าบำรุงชมรม
- สนับสนุนกิจกรรมในชมรม
- ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของชมรม
- มีส่วนร่วมในการพัฒนาชมรม

6. การขาดจากการเป็นสมาชิก ได้แก่ ตาย / ลาออก / ขาดจากสมาชิกตามมติที่คณะกรรมการเห็นสมควร

7. เงินบำรุงของชมรม ชมรมจำเป็นต้องมีเงินกองทุนเพื่อไว้ใช้จ่ายในเวลาจำเป็น เช่น นำมาพัฒนาชมรมหรือใช้จัดบริการให้แก่สมาชิก เช่น นำไปทัศนศึกษา ช่วยเหลือผู้ยากจน เป็นต้น โดยมีแหล่งเงินบำรุงจาก สมาชิกชมรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร องค์กรเอกชน การรับบริจาค และการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ

8. การเงิน การบัญชี

- เงินสดหรือเอกสิทธิ์ของชมรมต้องนำไปฝากไว้กับธนาคารหรือสถาบันทางการเงินที่มั่นคง

- การจ่ายเงินต้องมีลายมือชื่อประธานกรรมการหรือ

คณะกรรมการตามที่กำหนด

- การสั่งจ่ายเงิน ประธานสามารถสั่งจ่ายได้ตามระเบียบข้อบังคับ

ของชมรม แต่ถ้าจำนวนมากกว่า จะต้องได้รับความเห็นชอบจากมติการประชุมของคณะกรรมการชมรม

- ให้มีผู้ตรวจสอบบัญชีของชมรมอย่างต่อเนื่อง ตามที่ชมรมได้

กำหนดไว้

3.1.3 การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ

1. หลักการชมรม

- จะพัฒนาก้าวหน้าเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้สูงอายุเองและสังคม อยู่ที่การดำเนินการของชมรมอันมีราชการเป็นแกนนำ

- ชมรมควรดำเนินการอันจะนำประโยชน์มาสู่ตัวผู้สูงอายุเองและ

ชุมชนที่อยู่อาศัย

- ชมรมควรยึดหลักการพึ่งตนเอง (ไม่ควรพึ่งภาครัฐ หรือ

หน่วยงานอื่นมากเกินไป นอกจากเรื่องทางวิชาการหรือเทคนิคซึ่งไม่สามารถช่วยตัวเองได้)

2. ชมรมดำเนินการเรื่องเพิ่มเติมความรู้และความชำนาญ ให้แก่

สมาชิกในเรื่องกันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันและอาชีพ

3. ชมรมควรดำเนินการในเรื่องอันเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม

ในชุมชนของตนเอง เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของตน

4. ชมรมควรดำเนินกิจการ อันเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้งกายและจิตใจ เพื่อให้สมาชิกมีชีวิตยืนยาวอยู่อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ

5. ชมรมควรติดต่อกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ เพื่อการพัฒนาตนเอง และควรแจ้งลงทะเบียนไว้ที่สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน กระทรวงสาธารณสุข เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนในทางวิชาการตามสมควร

6. สิทธิทางการเมือง เป็นสิทธิของแต่ละบุคคล ในฐานะของชมรมไม่ควรจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมือง เพราะจะทำให้เกิดการแตกร้างได้ในหมู่สมาชิกเมื่อมีความขัดแย้งกันทางการเมือง

7. จะต้องมีการประชุมสมาชิกและมีกิจกรรมของชมรมอย่างสม่ำเสมอตลอดปี

8. คณะกรรมการชมรมควรพัฒนากองทุนชมรมให้เข้าร่วมกับกองทุนบัตรสุขภาพ

9. การจัดกิจกรรมของชมรม

- ให้บริการตรวจสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือหน่วยเคลื่อนที่ทุก 6 เดือน

- ให้มีการบริหารร่างกาย สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง หรือทุกวัน

- ส่งเสริมสุขภาพจิต โดยนัดให้มาพบปะสังสรรค์กันในชมรม จัดทัศนศึกษาตามความเหมาะสม หรือรวมกลุ่มปฏิบัติธรรม

- จัดให้ผู้สูงอายุมีโอกาสถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมแก่เด็กรุ่นใหม่ เช่น คนตรี งานฝีมือ ประเพณีต่างๆ เป็นต้น

- จัดกิจกรรมให้ตามความถนัดและเหมาะสม เช่น ทำความสะอาดบริเวณวัดหรือสถานที่ชมรม งานจักสาน งานประดิษฐ์ของใช้จากวัสดุต่างๆ จัดทำสวนสมุนไพร ช่วยกิจกรรมทางศาสนา จัดดูแลเลี้ยงเด็กในหมู่บ้าน เป็นต้น

- ส่งเสริมให้มีกิจกรรมในวันผู้สูงอายุแห่งชาติ เช่น จัดประกวดสุขภาพผู้สูงอายุ จัดพิธีเคารพผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ หรือเทศกาลที่เหมาะสม

- ให้การสงเคราะห์ในกรณีผู้สูงอายุเป็นผู้มีรายได้น้อย หรือไร้ที่พึ่งและชมรมอาจให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกเมื่อยามเจ็บป่วยหรือไปเยี่ยมสมาชิกที่ขาดการติดต่อเป็นต้น

- ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสาธารณสุขมูลฐานในชุมชนตาม
ความเหมาะสม

3.1.4 ประโยชน์ของชมรมผู้สูงอายุต่อผู้สูงอายุ

1. ทำให้มีโอกาสพบปะกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน ได้สนทนา
ปรับทุกข์ เกลียดสุขและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
2. ได้ร่วมกิจกรรมของชมรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
เช่น การตรวจสุขภาพ การออกกำลังกาย การทัศนจรร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนม
พรรษา
3. มีการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม โดยอาจจะช่วย
กันเอง หรือขอให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วย
4. กำลังใจและสุขภาพจิตดีขึ้น ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เพราะมีโอกาส
พบเพื่อน และมีกิจกรรมทำร่วมกัน
5. เป็นจุดศูนย์รวมในการติดต่อกับหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาดูแลให้
ความช่วยเหลือ เช่น หน่วยงานสาธารณสุขเข้ามาดูแลด้านสุขภาพ หน่วยงานศึกษาเข้ามาให้ความรู้
ประชาสัมพันธ์เข้ามาดูแลทุกข์ สุข
6. ได้ร่วมกันทำประโยชน์ให้สังคม เช่น การถ่ายทอดความรู้ หรือ
ศิลปวัฒนธรรมให้เยาวชน เป็นต้น

3.2 ประเภทของชมรมผู้สูงอายุ

บรรลุ ศิริพานิชและคณะ (2539 : 112-119) ได้แบ่งชมรมผู้สูงอายุโดยใช้ความสามารถ
และลักษณะภาพเป็นเกณฑ์ได้ 4 ประเภท ดังนี้

3.2.1 ชมรมผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้

ชมรมผู้สูงอายุที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่ ชมรมที่มีประสิทธิภาพสูงสุด
ดำเนินการได้ตรงตามอุดมการณ์ที่ว่า เป็นชมรมของผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุ และสังคม
โดยรวม ไม่มีปัญหาในเรื่องบุคลากรทำงานให้แก่ชมรม ไม่มีปัญหาในเรื่องบริหารจัดการและการเงิน
ดำเนินการต่อเนื่อง และได้รับการยกย่องนับถือในสังคม

รูปแบบหรือองค์ประกอบที่จะจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุประเภทนี้ได้แก่

1. ชุมชนที่จะจัดตั้งชมรมประเภทนี้ได้ จำเป็นต้องเป็นชุมชนใหญ่ ชุมชนเมือง
ที่มีผู้สูงอายุที่มีคุณภาพเป็นจำนวนมากเพียงพอ

การก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นได้ในครั้งแรก อาจมาจากการพบปะพูดคุยในระหว่างผู้สูงอายุดังกล่าวจำนวน 2-3 คนก่อน แล้วค่อยๆเพิ่มจำนวน ประเด็นในการพูดคุยควรเน้นเรื่องวิถีชีวิตที่ยืนยาวอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุเป็นหลัก รับประทานอาหารไปคุยกันไป หากผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาเล่า (อาจนัดหมายกันทุกวันแรกของเดือน หรือวันจ่ายเงินเดือนแล้วแต่สะดวก) ในการดำเนินการระยะแรก อาจต้องใช้เวลาจนเห็นว่าสมาชิกเพียงพอแล้วจึงค่อยเสนอแนวความคิดตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุขึ้นมา หรืออาจเชิญผู้แทนสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย มาเสนอแนะถึงแนวความคิดหรืออุดมการณ์ของชมรมผู้สูงอายุให้สมาชิกได้รับทราบ ซึ่งการจะดำเนินการติดต่อกันมาได้ถึงขั้นตั้งชมรม จำเป็นจะต้องมีแกนนำ 2-3 คน เป็นหลัก

2. สถานที่ตั้งครั้งแรกควรเป็นสถานที่นัดพบกันเป็นหลัก แต่ควรระลึกว่าสถานที่ติดต่อจะต้องเป็นที่ที่ไปรษณีย์ส่งถึงได้ ดังนั้นสถานที่ตั้งอาจเป็นบ้าน โรงแรม ภัตตาคาร วัด โรงเรียน สำนักงาน ฯลฯ ได้ทั้งนั้น ทั้งนี้เพราะอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

3. สมาชิก

- อายุไม่ควรต่ำกว่า 50 ปี ส่วนอายุสูงไม่ควรจำกัด แต่ควรมีหลากหลายช่วงอายุ

- สถานภาพทางความรู้และเศรษฐกิจน่าจะต้องอยู่ในระดับกลางไปหาสูง

- จำนวนควรไม่น้อยกว่า 20 คนขึ้นไป และไม่น่าจะเกิน 100 คน

- ที่อยู่ของสมาชิกอาจไกลหรือใกล้ไม่เป็นปัญหา เพราะส่วนใหญ่มีความสามารถในการไปมาได้

1.4 ระเบียบข้อบังคับ ควรมี อาจใช้วิธีขอตัวอย่างชมรมผู้สูงอายุอื่นว่ามีข้อบังคับอย่างไรบ้าง แล้วนำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับความเห็นของสมาชิกที่แรก อาจจะมีระเบียบข้อบังคับง่ายๆ แต่ให้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมได้ง่าย อย่างน้อยระเบียบข้อบังคับควรมีกว่าถึงเรื่อง

- วัตถุประสงค์ชัดเจน
- การเข้าเป็น และออกจากสมาชิกภาพอย่างไร
- กรรมการ แต่งตั้ง-เลือกตั้ง อย่างไร วาระนานเท่าใด
- การเงิน ควรมีกรรมการ เหน้บุญที่นำเชื่อถือ
- การนัดหมายพบปะระหว่างกรรมการและสมาชิก
- อื่นๆ ตามที่สมาชิกเห็นสมควร

1.5 กิจกรรมของชมรม ที่ควรดำเนิน เช่น

- การร่วมรับประทานอาหารทุกเดือน หลังหรือก่อนอาหารอาจมีการบรรยายในเรื่องที่สมาชิกสนใจจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือมีการเสวนากันในหัวข้อที่เป็นที่สนใจโดยทั่วไปในระหว่างมวลสมาชิก ข้อสำคัญอาหารดีในราคาสมควร เริ่มและเลิกรายการตรงต่อเวลา และจัดสม่ำเสมอ

- มีการท่องเที่ยว สถานที่สมาชิกสนใจทั้งในและนอกประเทศ อาจเป็นปีละ 1-2 ครั้ง ตามความสมัครใจของสมาชิก ข้อสำคัญก่อให้เกิดความรู้ ราคาสมควร สนุก ปลอดภัย และไม่เหนื่อยจนเกินไป

- มีรายการกุศล เช่น การอุปถัมภ์โรงเรียนที่ห่างไกลและขาดแคลน การร่วมบริจาคสงเคราะห์สถานที่ที่สมาชิกเห็นสมควร ดำเนินการสังคมสงเคราะห์ที่ถนัด

- มีรายการทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน ฟ้าป่าของชมรมตามท้องที่ที่สมาชิกสนใจ

- อาจมีโครงการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ หรือเรื่องสาธารณชนอื่นๆ โดยขอทุนจากองค์กรอื่นๆ โดยสมาชิกของชมรมที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้นๆ

- อาจส่งสมาชิกชมรมไปเป็นวิทยากรในเรื่องต่างๆ ที่สมาชิกมีความรู้ความชำนาญอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

- ให้ความร่วมมือกับทางราชการและสังคมส่วนรวมในเรื่องอันเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ ฯลฯ

1.6 ปัจจัยสำคัญในการบริหารชมรมให้ไปสู่ความสำเร็จ

- จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เข้มแข็ง และทำงานต่อเนื่อง โดยมีประชากรที่มีอายุใส่มิบบารมีในสังคม ประกอบกับสถานภาพทางเศรษฐกิจดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

- การบริหารการเงินต้องโปร่งใส ยุติธรรม สมเหตุสมผล

- ต้องพยายามให้สังคมยอมรับและยกย่องชมรม

- ควรมีการไต่ถามความเห็นจากสมาชิกสมาชิกสามัญคึกคักแน่นแฟ้นเป็นกลุ่มก้อน เช่น อาจมีเครื่องแบบเฉพาะของชมรม เมื่อเข้าดำเนินการการกุศล หรือเข้าไปร่วมในกิจกรรมสาธารณะ

- ต้องจัดให้มีการเอื้ออาทรต่อกันในหมู่สมาชิก เช่น แสดงความเสียใจในโชคร้าย แสดงมุทิตาในโชคดี เชิญมาเยี่ยมเยียน ใช้ แสดงความยินดีในวันเกิด ฯลฯ

- ต้องพยายามให้มีสมาชิกใหม่ อายุไม่มากเกินไปเข้ามาทดแทนผู้สูงอายุที่ค่อยๆ เสื่อมถอยไปตามกาลเวลา

- ต้องพยายามให้มีการหมุนเวียนผู้เป็นประธานและกรรมการ ตามเวลาอัน

สมควร

3.2.2 ชมรมผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้

ชมรมที่จัดอยู่ในประเภทนี้ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุที่มีสมาชิกชมรมเป็นผู้สูงอายุที่มีสถานภาพทางความรู้และการเงินในระดับกลางๆ สามารถดำเนินการชมรมได้ด้วยตนเอง เพื่อตนเอง แต่ไม่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ หรือได้ก็ไม่มากเหมือนประเภทที่ 1

รูปแบบหรือองค์ประกอบที่จะจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุประเภทนี้ ได้แก่

1. ชมรมประเภทนี้ จัดตั้งได้ในชุมชนทั่วไปทั้งใหญ่และเล็ก ทั้งในเมืองและชนบทหรือหมู่บ้านที่มีผู้สูงอายุตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป

การก่อตั้งชมรมครั้งแรกอาจหรือน่าจะเห็นว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้เสนอแนะ เช่น เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลที่เปิดคลินิกผู้สูงอายุในโรงพยาบาล เมื่อให้สุขศึกษาแก่ผู้สูงอายุเป็นกลุ่ม อาจแนะนำผู้สูงอายุที่เห็นว่ามีลักษณะผู้นำหรือที่เห็นว่าสนใจในกิจกรรมรวมกลุ่มว่าผู้สูงอายุควรรวมตัวกันเป็นชมรมเพื่อจะได้สะดวกในการติดต่อ หรืออาจแนะนำให้ดูตัวอย่างชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่แล้วเป็นตัวอย่างนำไปจัดตั้งขึ้นใหม่ในชุมชนหรือหมู่บ้านหรือคุ้มของตน เพื่อจะได้สะดวกไม่ต้องเดินทางไกล

มีข้อสังเกตว่าส่วนใหญ่ผู้ที่เป็นผู้ก่อตั้งครั้งแรกหรือแกนนำครั้งแรก มักจะเป็นข้าราชการบำนาญ เช่น ครู เป็นผู้ริเริ่ม ชักชวน โดยครั้งแรกจะเชิญวิทยากรมาบรรยายเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในสาธารณสถาน เช่น วัด หรือศาลาประชาคมในหมู่บ้าน ฯลฯ หลังจากบรรยายแล้วก็เลยปรึกษาหารือกันตั้งชมรมต่อเลยทีเดียว

การริเริ่มครั้งแรก อาจมีแตกต่างกันไปตามแต่โอกาสและชุมชน ชมรมประเภทนี้น่าจะมีทั่วไปตามชุมชนหรือหมู่บ้าน จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ

2. สถานที่ตั้งชมรม ส่วนใหญ่ชมรมประเภทนี้มักใช้วัด หรือสาธารณในหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นที่ตั้งชมรม (ส่วนสถานที่ติดต่อมักจะใช้บ้านของประธานชมรมหรือบ้านเลขาชมรมแล้วแต่ความเหมาะสม)

การใช้วัดหรือโรงเรียนเป็นสถานที่ตั้ง เพราะส่วนใหญ่วัดหรือโรงเรียนมักอยู่ศูนย์กลางชุมชน ผู้สูงอายุไปมาสะดวก เมื่อมีกิจกรรม มีศาลาวัดกว้างขวางและไม่ต้องเสียเงินมาก ลานวัดก็สามารถใช้เป็นที่พักกำลังกายหมู่ได้

3. สมาชิก ควรเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้าน หือคุ่มนั้นๆ อายุควรมีหลากหลายช่วยอายุ โดยให้ผู้ที่มียุ่ต่ำกว่า 60 ปี เข้าร่วมเป็นสมาชิกได้ด้วย เพื่อจะได้ใช้แรงงาน

สถานภาพทางความรู้และการเงิน น่าจะอยู่ในลักษณะกลางลงมา ถ้าจะพูดภาษาชาวบ้านอาจใช้คำว่าไม่ร่ำรวย พออยู่พอกิน ไม่เป็นหนี้เป็นสินใคร

จำนวนสมาชิกไม่น่าจะน้อยกว่า 20 คน มากเท่าใดก็ได้ แล้วแต่ว่าชุมชนหรือหมู่บ้านมีคนมากหรือน้อย

ที่สำคัญคือ ก่อนการเป็นสมาชิกชมรม ต้องเข้าใจให้ชัดเจนว่าชมรมตั้งขึ้นมา โดยคณะผู้สูงอายุในชุมชนหรือหมู่บ้านเดียวกัน ไม่ใช่ราชการ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมมือกัน ดำเนินการเพื่อให้ชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข ยึดหลักว่าคนเป็นที่พึ่งแห่งตน

4. ระเบียบข้อบังคับ ควรมีระเบียบข้อบังคับ โดยปรึกษากันว่าจะมีระเบียบข้อบังคับอะไรบ้าง ส่วนใหญ่มักจะเลียนแบบชมรมอื่นๆ ที่ตั้งมาก่อน แต่มีข้อสังเกตว่าตอนแรกๆไม่ควรเขียนข้อบังคับให้ละเอียดหรือยุ่งยากมากนัก ควรเขียนแต่เพียงหลักๆกว้างๆ แล้วค่อยปรับปรุงแก้ไขต่อเติมเมื่อชมรมพัฒนาไปตามกาลเวลา

5. กิจกรรมของชมรมที่ควรดำเนินการ

- กิจกรรมทางศาสนา น่าจะเป็นกิจกรรมหลักของชมรม โดยอาจมีการนัดหมายพบกันทุกวันพระ หรือวันสำคัญทางศาสนา

- กิจกรรมทางสุขภาพอนามัย อาจจัดตั้งหน่วยบริการทางการแพทย์เล็กๆขึ้นบริการกันเองในที่ตั้งชมรม เช่น มีเครื่องชั่งน้ำหนัก มีเครื่องวัดแรงดันโลหิต เครื่องตรวจหาน้ำตาลในปัสสาวะ เครื่องทำแผล ยาชุดสามัญประจำบ้านไว้บริการสมาชิกชมรม โดยฝึกอบรมการใช้เครื่องมือดังกล่าวจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

- กิจกรรมเพิ่มความรู้ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆที่สมาชิกสนใจมาบรรยายให้ฟัง กิจกรรมเช่นนี้ถ้าประสานงานกับการศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัด หรืออำเภอจะได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี เพราะการศึกษานอกโรงเรียนมีหน้าที่ในเรื่องนี้อยู่แล้ว

- กิจกรรมออกกำลังกาย น่าจะเป็นกิจกรรมหลักอีกอย่างหนึ่งที่สมาชิกควรจะร่วมกันทำทุกวัน หรือวันเว้นวัน จะทำให้เกิดความสนุกและสุขภาพแข็งแรง มีหลายชมรมที่มีระบบการออกกำลังกายของตนเอง เช่น รำมวยจีนกายบริหารแบบต่างๆ ฯลฯ

- กิจกรรมเอื้ออาทรต่อกันในหมู่สมาชิกในโอกาสต่างๆ เช่น เยี่ยมยามเจ็บป่วย แสดงความยินดีในวันเกิด ฯลฯ

- กิจกรรมนันทนาการ เช่น การร่วมกันทอดผ้าป่า ทอดกฐินในวัดที่อยู่ห่างไกล แล้วร่วมกันไปทัศนศึกษา

จะเห็นว่ามีกิจกรรมที่ดำเนินการมากมายหลายอย่าง สำคัญอยู่ที่ว่าสมาชิกสนใจจะทำอะไร แล้วจะหาทุนทรัพย์มาดำเนินการได้อย่างไร ปัจจุบันสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย มีแนวทางสนับสนุนชมรมต่างๆทางการเงินในการจัดกิจกรรมต่างๆที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ จึงสมควรที่ชมรมจะได้ศึกษาหาช่องทางอยู่ในเครือข่ายของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย

6. ปัจจัยสำคัญในการบริหารชมรมไปสู่ความสำเร็จ

- แกนนำของชมรม ซึ่งอาจเป็นกลุ่มกรรมการหลักต้องเข้มแข็ง ประธานชมรมน่าจะเป็นบุคคลที่สมาชิกชมรมเคารพนับถือ จิตใจกว้างขวาง ไม่เห็นแก่ตัว

- ต้องพยายามให้มีกิจกรรมต่อเนื่องอยู่เสมอ ถ้าได้สถานที่เหมาะสมควรจัดที่ตั้งของชมรมเป็นเสมือนสโมสรของสมาชิก ใครเหงาไม่รู้จะไปไหนก็มาที่ชมรม คุยกัน มีกิจกรรมเล็กๆน้อยๆทำแก้เหงา แม้ไม่รู้จะทำอะไร การเล่นหมากรุกก็ยังดี

- แต่ละปี จะต้องมียางใหญ่ประจำปีของชมรม ให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมกิจกรรม อาจเป็นงานบุญตามประเพณีของท้องถิ่น

- กิจกรรมต่างๆต้องพยายามอย่าให้สมาชิกชมรมต้องจ่ายเงินมากเกินไป การจ่ายเงินควรเป็นไปโดยประหยัด และสมัครใจ

- กรรมการชมรมต้องพยายามติดต่อหน่วยงานทางราชการ เช่น สถานีอนามัย โรงพยาบาล ประชาสงเคราะห์ ให้หน่วยงานเหล่านี้จัดกิจกรรมสงเคราะห์ชมรม เช่น สนับสนุนชมรมเรื่องอุปกรณ์ สิ่งของ สนับสนุนทางเอกสารความรู้ ช่วยบรรยายเรื่องที่สมาชิกสนใจ จนกระทั่งช่วยตรวจร่างกายประจำปีให้ เป็นต้น ปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขบริการตรวจสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุฟรีในด้านต่างๆอยู่แล้ว ถ้าชมรมผู้สูงอายุได้มีการติดต่อกับหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขเป็นประจำจะได้รับความสะดวก และเป็นประโยชน์แก่สมาชิกชมรม

3.3.3 ชมรมผู้สูงอายุที่ต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ (พึ่งตนเองไม่ได้)

ชมรมผู้สูงอายุที่จัดอยู่ในประเภทนี้ เป็นชมรมที่อยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้านยากจนในชนบท หรือชุมชนแออัดในเมือง ซึ่งมีผู้สูงอายุไม่น้อยกว่า 20 คน และส่วนใหญ่ผู้สูงอายุดังกล่าวมีสถานภาพทางความรู้และการเงินต่ำ ไม่สามารถช่วยตนเองได้ดีเท่าที่ควร และชุมชนที่อยู่อาศัยก็อยู่ในฐานะยากจน

การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในชุมชนประเภทนี้ จะทำได้หรือ ในเมื่ออุดมการณ์ของชมรมผู้สูงอายุมีว่าผู้สูงอายุจะต้องดำเนินการชมรมเอง คำถามจึงเกิดขึ้นว่าจะเอาปัญญาที่ไหนมาทำ และจะเอาทุนรอนที่ไหนมาดำเนินการในเมื่อตนเองยังช่วยตนเองไม่ได้

คำตอบในเรื่องนี้ น่าจะเป็นว่าถ้าผู้สูงอายุอยู่ในสภาพเช่นนี้ แน่นนอนรัฐต้องลงไปจัดการในเรื่องสวัสดิการให้ผู้สูงอายุดังกล่าว ปัจจุบันกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมจ่ายเงินเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนคนละ 200 บาทต่อเดือน อยู่ประมาณ 200,000 คน ทั้งประเทศ และจะเพิ่มมากขึ้นตามงบประมาณที่ได้รับ การจะให้สวัสดิการอะไรแก่ผู้สูงอายุของทางราชการ ก็จำเป็นที่จะต้องรวมกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อรับการช่วยเหลือ การรวมกลุ่มก็คือการจัดตั้งชมรมนั่นเอง จัดตั้งชมรมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้พัฒนาไปสู่การช่วยเหลือตนเองตามหลักการสังคมสงเคราะห์ที่จะต้องสงเคราะห์เขาให้ช่วยตนเองได้

1. ชมรมผู้สูงอายุประเภทนี้ ควรจัดตั้งในชุมชนยากจนในชนบทหรือชุมชนแออัดในเมือง การริเริ่มครั้งแรกจำเป็นต้องเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ให้สวัสดิการในเขตกรุงเทพฯ อาจเป็นเจ้าหน้าที่กรุงเทพฯ ในชนบท ส่วนภูมิภาคอาจเป็นเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะก็ได้ โดยเชิญผู้สูงอายุในชุมชนทั้งหมดมาร่วมประชุมชี้แจงให้ทราบถึงการรวมกันเป็นชมรม แนะนำให้รู้จักซึ่งกันและกัน ในครั้งแรกอาจไม่ต้องรีบร้อนตั้งชมรมเป็นทางการ แต่เมื่อเจ้าหน้าที่มาพบปะผู้สูงอายุหลายครั้งจนคุ้นเคย และทราบค่อนข้างดีว่าผู้สูงอายุคนใดมีลักษณะเป็นผู้นำได้ จึงชี้แจงให้ทราบว่าควรก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น

ถ้าผู้สูงอายุส่วนมากเห็นชอบด้วยก็เสนอแนะประธานชมรมที่เห็นสมควรว่าควรเป็นใคร เมื่อไม่มีข้อขัดข้องก็ถือว่าชมรมผู้สูงอายุขึ้นแล้ว อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ยังคงต้องเป็นที่เล็งดำเนินการต่อไป

2. สถานที่ตั้งชมรม ควรจะใช้วัดหรือสถานที่ที่สมควร ซึ่งเหมาะสมและสะดวกแก่ผู้สูงอายุจะดำเนินกิจกรรม หรือใช้พักผ่อนสังสรรค์กัน และสะดวกในการให้สวัสดิการต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ

3. สมาชิก ควรเป็นผู้สูงอายุในชุมชนทั้งหมด

4. ระเบียบข้อบังคับ มีหรือไม่มีก็ได้ ถ้ามีก็เขียนอย่างสั้นๆ และง่ายเท่านั้น แต่ควรเน้นให้มีกรรมการที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้สูงอายุ ช่วยเหลือชมรมตามสมควร

5. กิจกรรมของชมรมที่ควรดำเนินการ

- กิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ซึ่งช่วยดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่ของ
กระทรวงสาธารณสุข

- กิจกรรมการออกกำลังกาย
- กิจกรรมทางศาสนาตามวันสำคัญต่างๆ
- กิจกรรมเพิ่มรายได้
- ฯลฯ

6. ปัจจัยสำคัญในการบริหารชมรมประเภทนี้

- เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องช่วยเป็นที่เลี้ยงตลอด แล้วพยายามพัฒนาชมรมประเภท
นี้ไปสู่ชมรมประเภทที่ 2 ต่อไปในอนาคต

- กรรมการประจำหมู่บ้านจะต้องเห็นความสำคัญ และช่วยเหลือพัฒนาชมรม
ให้ผู้สูงอายุมีส่วนในการดำเนินการชมรมให้มากขึ้นเรื่อยๆ จนสุดท้ายผู้สูงอายุสามารถดำเนินการได้เอง
ทั้งหมด ซึ่งอาจใช้เวลาตามสมควร

3.3.4 ประเภทพิเศษ ชมรมผู้สูงอายุเฉพาะอาชีพ

จากการศึกษาพบว่า มีชมรมผู้สูงอายุประเภทพิเศษ ซึ่งแตกต่างไปจากชมรม
ประเภทที่ 1-2-3 ที่กล่าวแล้ว คือ มีผู้สูงอายุเฉพาะอาชีพ รวมกลุ่มกันมาตั้งเป็นชมรม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ
ข้าราชการบำนาญจังหวัดต่างๆ ชมรมผู้สูงอายุกระทรวงมหาดไทย ชมรมข้าราชการบำนาญกระทรวง
สาธารณสุข ชมรมช่างปูน (เป็นชมรมผู้สูงอายุที่ทำงานอยู่กับบริษัทปูนซิเมนต์ไทย ตั้งขึ้นในบริษัท
ปูนซิเมนต์ไทย) ชมรมแพทย์สูงอายุที่โรงพยาบาลสงฆ์ ชมรมผู้สูงอายุการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ฯลฯ

ชมรมผู้สูงอายุดังกล่าว สมาชิกชมรมจะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติเฉพาะ
ไม่ได้เปิดให้บุคคลทั่วไปสมัครได้ ชมรมประเภทนี้คุณภาพและประสิทธิภาพอาจจัดได้ว่าเป็นชมรม
ประเภทที่ 1 หรือ 2 ก็ได้

1. สถานที่ตั้ง ตั้งตามที่สมาชิกกำหนด
2. สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้มีคุณภาพสูง
3. มีระเบียบข้อบังคับชัดเจน
4. กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นเรื่องนันทนาการ การกุศล และเพิ่มเติมความรู้
5. ข้อดีของชมรมประเภทนี้ คือ มีหน่วยงานแม่สนับสนุนในเรื่องสถานที่และ

การบริหารจัดการ มีคนใหม่เกษียณอายุออกมาเรื่อยๆ แทนคนเก่าที่จากไป จึงดำเนินการไปได้เรื่อยๆ

ข้อเสีย สมาชิกอยู่ห่างไกลกันรวมตัวกันลำบาก ทำให้จัดกิจกรรมได้ไม่บ่อย
 ดังนั้น ชมรมประเภทนี้จึงดำเนินการได้ดีในบางครั้งที่กรรมการเข้มแข็ง ชบเขาไปบางปีที่กรรมการไม่
 เข้มแข็ง แต่ชมรมก็ยังมีต่อไปเรื่อยๆ トラบเท่าที่มีหน่วยงานแม่ยังมีอยู่ โดยหลักการชมรมประเภทพิเศษ
 นี้ควรจะมีการพัฒนาการไปเป็นชมรมประเภทที่ 1

4. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

กลุ่มเกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการรวมกลุ่มกัน เพื่อมุ่งหวังที่จะพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
 และกัน กลุ่มคนที่มารวมกันมุ่งหวังจะทำกิจกรรมร่วมกัน ย่อมจะก่อให้เกิดพลัง และมีโอกาสช่วยให้
 กิจกรรมนั้นประสบความสำเร็จด้วยดี

4.1 ความหมายของกลุ่ม

อากรณ จันทรสว่าง (2525 : 53) ให้ความหมายว่ากลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันของปัจเจก
 บุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทำให้เข้าต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในระดับหนึ่ง กลุ่ม
 ต้องมีสมาชิกซึ่งเป็นตัวสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม และกลุ่มจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์โดยกลุ่ม จะมี
 ลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. สมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน
2. การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
3. จุดมุ่งหมายและการกระทำกิจกรรมร่วมกัน
4. พฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

สงวน ช้างฉัตร (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545 : 66) ให้ความหมายว่า กลุ่ม
 หมายถึง คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในลักษณะที่สมาชิกแต่ละคนต่างมีอิทธิพล
 ซึ่งกันและกัน หรือกลุ่มเป็นการรวมบุคคลที่ร่วมมือกันแบบซึ่งหน้า แต่ละคนตระหนักในสมาชิกภาพ
 ของตนเองและผู้อื่นซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนจะได้รับความพอใจบางอย่างจากการร่วมกิจกรรม
 ของกลุ่ม

ทองศักดิ์ คุ้มไชน้ำ (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545 : 67) กล่าวไว้ว่ากลุ่ม
 หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มีการติดต่อสัมผัสกันอยู่เสมอมิมีความสนใจในกิจกรรมและมิ
 ความรู้สึกว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่สำคัญคล้าย ๆ กัน ดังนั้นกลุ่มจึงมีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่

1. คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

2. มีกิจกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ร่วมกัน
3. มีความผูกพันว่าเป็นพวกเดียวกัน
4. มีการติดต่อ ปะทะ สัมผัสกันอยู่เป็นประจำ

สรุปได้ว่า กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งมีมากกว่า 2 คนขึ้นไปได้มาอยู่ร่วมกัน ที่ใดที่หนึ่ง ลักษณะดังข้อความข้างต้น เรียกว่า กลุ่มคน กลุ่มคนดังกล่าว ผู้คนที่มาอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน อาจมีความสัมพันธ์กัน มีการกระทำต่อกันทางสังคมหรืออาจไม่มีก็ได้ แต่ถ้ามีและมาอยู่ร่วมกันด้วย มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน อาศัยระเบียบแบบแผนในการกระทำต่อกันทางสังคม และอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานาน เราเรียกกลุ่มลักษณะนี้ว่า กลุ่มคนและกลุ่มสังคม

4.2 สาเหตุของการเกิดกลุ่ม

สาเหตุของการเกิดกลุ่มนั้นมีมากมาย แต่อาจกล่าวอย่างกว้างๆ ได้ว่า การที่มนุษย์มารวมกันเป็นกลุ่มเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมตามคำกล่าวของอริสโตเติล ลักษณะของสัตว์สังคม คือ สัตว์ที่ดำเนินชีวิตโดยการอยู่ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม สาเหตุสำคัญของการเกิดกลุ่มมีหลายประการ ดังเช่น

4.2.1 เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ (Human social nature) หมายความว่า มนุษย์เมื่อเกิดมาจะมีช่วงระยะที่ไม่อาจช่วยตัวเองได้ เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์ชนิดอื่น บางชนิดนั้น หลังจากที่เกิดแล้วก็แทบจะกล่าวได้ว่า ช่วยตัวเองได้ทันที ตัวอย่างเช่น ลูกควาย ลูกวัว มันสามารถช่วยตัวเองได้ในระยะเวลาที่ไม่ยาวนานเท่ากับมนุษย์ มนุษย์นั้น ผู้ใหญ่ต้องช่วยดูแล เช่น ป้อนข้าวป้อนน้ำ ชားล้าง ฯลฯ เป็นระยะเวลายาวนานมาก ความจำเป็นที่ต้องเลี้ยงดูลูกเล็กๆ ให้เจริญเติบโตจนสามารถช่วยตนเองได้ จึงทำให้มนุษย์เห็นความสำคัญจำเป็นต้องมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

4.2.2 เกิดจากความต้องการของมนุษย์ (Human needs) มนุษย์มีความต้องการในสิ่งที่จำเป็น เช่น ปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ความจำเป็นในการแสวงหาสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์นั้น บุคคลคนเดียวไม่อาจทำได้โดยสะดวกปลอดภัย แต่ถ้าเมื่อใดมนุษย์มารวมกันและแบ่งงานกันทำ ช่วยกันคนละไม้คนละมือ การออกไปล่าสัตว์ก็จะสะดวกและปลอดภัย ในชุมชนปัจจุบันนี้ลักษณะการช่วยกันทำงานคนละไม้คนละมือยิ่งจะเด่นชัดมากขึ้น ดังจะเห็นได้ในระบบการผลิตหรือการก่อสร้างที่มีความสลับซับซ้อนมากๆ มีคนช่วยกันทำงานเฉพาะด้าน เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเหล็ก ช่างไฟฟ้า และช่างทาสี เป็นต้น ความจำเป็นที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงานในลักษณะดังกล่าว ทำให้มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

4.2.3 เกิดจากความต้องการความปลอดภัย (Security) เมื่อมนุษย์อยู่คนเดียวไม่อาจ

มั่นใจ ในชีวิตรวมทั้งทรัพย์สินด้วย โดยเฉพาะมนุษย์ในชุมชนยุคศีกคำบรรพ์ การดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่โหดร้าย ในสภาพธรรมชาติเช่นนั้นเต็มไปด้วยภัยอันตรายรอบด้าน แต่เมื่อมารวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม มนุษย์ก็มีความรู้สึกปลอดภัยและอบอุ่นขึ้น รวมทั้งมีความมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สินอย่างมาก และไม่แต่เพียงในชุมชนยุคศีกคำบรรพ์เท่านั้น ในสภาพชุมชนสมัยปัจจุบันนี้เองการอยู่ลำพังคนเดียว ความรู้สึกหวาดกลัวจะเข้าครอบคลุมทั้งเวลากลางวันและกลางคืน ไม่ว่าจะอยู่ในบ้านหรือนอกบ้าน แต่เมื่อใดมนุษย์อยู่ในกลุ่มหรือชุมชน หรือแม้แต่เพียงมีเพื่อนที่ไว้วางใจได้สักคน มนุษย์ก็จะรู้สึกปลอดภัย อบอุ่นและมั่นใจ ทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน

4.2.4 เกิดจากการแสวงหาอำนาจ มนุษย์มีสัญชาตญาณที่จะแสวงหาอำนาจ การได้อำนาจมาต้องหาพวกพ้อง หาฐานกำลังสนับสนุน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น

กลุ่มถ้าจะแบ่งตามลักษณะการจัดตั้งจะมี 2 ประเภท คือ กลุ่มที่เป็นทางการ และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ

1. กลุ่มที่เป็นทางการ หมายถึง กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยมีระเบียบแบบแผนมีการแบ่งงานและกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก เช่น กลุ่มชานา กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ กลุ่มทางการ มีลักษณะดังนี้

- มีการจัดระเบียบในการดำเนินงาน
- มีการจัดองค์การ
- มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
- มีการกระทำต่อกันเพื่องานในหน้าที่ที่รับผิดชอบ

2. กลุ่มไม่เป็นทางการ หมายถึง กลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว เช่น กลุ่มเพื่อน ครอบครัว ฯลฯ กลุ่มไม่เป็นทางการ มีลักษณะดังนี้

- การตั้งสรรคตามอำเภอใจแล้วแต่จะนึกได้
- องค์การไม่แน่ชัด ไม่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ
- ไม่กำหนดหน้าที่รับผิดชอบแน่ชัด
- กิจกรรมกระทำตามความพึงพอใจ เหนื่อยนักก็พักผ่อน

วิธีการจัดตั้งกลุ่ม

1. ปัญหาความต้องการของคนในหมู่บ้าน เป็นการศึกษาให้รู้ว่าชาวบ้านมีความเดือดร้อนอะไร หรือต้องการอะไร

2. ประชุมวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชาวบ้าน เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จาก

การศึกษาร่วมกัน

3. วิเคราะห์ดูว่าปัญหาของชาวบ้านคืออะไร และให้ชาวบ้าน ได้ช่วยกันกำหนดปัญหาที่แท้จริง

4. กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา เป็นการวางตกลงกันด้วยการจะแก้ปัญหาเหล่านั้น จะต้องทำอะไรบ้าง

5. รวมกลุ่มคนที่มีความต้องการเหมือนกันหรือคล้ายกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม (ประกอบ ระกิตติ อ่างถึงใน สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน (2545 : 70)

4.3 ขั้นตอนของการรวมกลุ่ม

สงวน ช้างจักร (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545 : 70) กล่าวว่า กลุ่มที่เป็นทางการมีขั้นตอนการรวมกลุ่มดังนี้

4.3.1 ขั้นการรวมกลุ่ม สมาชิกจะทำความรู้จักกันและพยายามเรียนรู้การปฏิบัติที่ควรหรือไม่ควรในกลุ่มเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตัว สมาชิกภายในกลุ่มจะพยายามสร้างเป้าหมายของกลุ่มและหาทางปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย ในขั้นนี้หากมีการขัดแย้งกันทางด้านความคิดซึ่งเป็นเรื่องปกติ เพราะความขัดแย้งจะนำไปสู่ความสำเร็จและก้าวหน้าของกลุ่ม

4.3.2 ขั้นการหาที่สถาน ปทัสถานของกลุ่มคือความเข้าใจเป็นการแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาระหว่างสมาชิกของกลุ่มว่าเขาควรปฏิบัติตนอย่างไร การหาที่สถานของกลุ่มเป็นการยอมรับลักษณะนิสัยต่าง ๆ ของสมาชิกในกลุ่ม และเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกจนได้ข้อตกลงที่ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนั้นหากกลุ่มปฏิบัติตามข้อตกลงภายในกลุ่มมากเท่าไรก็จะยอมรับพฤติกรรมกลุ่มมากขึ้น

ในขั้นนี้สมาชิกของกลุ่มจะสามารถระบุจุดมุ่งหมายและกำหนดทรัพยากรมนุษย์ที่กลุ่มต้องการเพื่อมาช่วยกันปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามจุดมุ่งหมายที่สมาชิกกำหนดไว้เป็นระเบียบและบทบาทเพื่อประสานความสัมพันธ์ในกลุ่มและดำเนินการให้ตรงตามเป้าหมายให้ประสบผลสำเร็จในขั้นการปฏิบัติงาน

ทำไมบุคคลเข้าร่วมกลุ่ม

บุคคลเข้าร่วมกลุ่มก็เพื่อตอบสนองความต้องการบางอย่าง ซึ่งกลุ่มสามารถตอบสนองได้โดยตรง หรือกลุ่มนั้นเป็นเพียงมรรควิธีที่บุคคลจะสนองความต้องการของเขาซึ่งอยู่ภายนอกกลุ่มได้ถึงแม้ว่า สิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มอาจจะอยู่ภายในหรือภายนอกก็ตาม อย่างน้อย

ที่สุด ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะถือได้ว่า เป็นที่มาของการตอบสนองความต้องการของบุคคลที่เข้าร่วมกลุ่ม ปัจจัยสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าร่วมกลุ่มนั้นมีดังนี้

1) สถานการณ์ดึงเครียด บุคคลมีแนวโน้มที่เข้าร่วมกลุ่มเมื่อมีเหตุการณ์ดึงเครียดเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความดึงเครียดจะพยายามอย่างยิ่งที่จะเข้าร่วมกลุ่มหรือไม่เข้าร่วมกลุ่มเพื่อหาทางช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันแต่มีข้อยกเว้นอยู่ว่า สถานการณ์ดึงเครียดจะไม่ก่อให้เกิดบุคคลเข้าร่วมกลุ่มด้วยกันเสมอไป ถ้าบุคคลมองเห็นว่า ในสถานการณ์นั้นบุคคลอยู่ในสถานการณ์ที่จะช่วยตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น

2) ความดึงดูดใจระหว่างบุคคล ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น การอยู่ใกล้เคียงกัน การมีคุณลักษณะหลายอย่างเหมือนกันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ดึงดูดใจต่อกัน และชอบพอกันและกันไปได้อย่างมากที่บุคคลที่ชอบพอกันจะเข้าร่วมกับกลุ่มด้วยกัน

3) ลักษณะกิจกรรมของกลุ่ม เป็นแรงดึงดูดใจให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่มได้ดีอย่างหนึ่ง บุคคลอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลอาจจะเข้าร่วมกลุ่มเพราะรู้สึกสนุกสนานและเพลิดเพลินในกิจกรรมที่กลุ่มกระทำอยู่

4) วัตถุประสงค์ของกลุ่ม บุคคลบางคนอาจจะเข้าร่วมกลุ่มเพราะเขาชอบกิจกรรมหรืองานที่กลุ่มทำ ในขณะที่เดียวกันก็ชอบวัตถุประสงค์ของกลุ่มด้วยก็มี

5) ความอยากได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่ต้องการอยู่ลำพัง คนเดียว แต่ต้องการอยู่ร่วมกับเพื่อนฝูง หรือบุคคลอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์มีความต้องการอันหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์เข้าร่วมกลุ่ม ความต้องการอันนั้นเรียกว่า ความต้องการที่จะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นแรงผลักดันอันหนึ่งที่สำคัญอันหนึ่งที่จะทำให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่ม

6) การใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ที่อยู่นอกกลุ่ม การใช้กลุ่มเพื่อเป็นเครื่องมือที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตนซึ่งอยู่นอกกลุ่มนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้อยู่ทั่วไป

4.4 วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

ประกอบ ระกิตติ (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545 : 72) กล่าวว่า กลุ่มจะสามารถดำรงอยู่ได้หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ของกลุ่มจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการต้องการของสมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกจะต้องให้ความช่วยเหลือผลักดันให้กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ ทุกคนต้องมุ่งส่งเสริมวัตถุประสงค์ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือมากกว่าวัตถุประสงค์ที่ก่อให้เกิดการแข่งขัน กลุ่มจะเหนียวแน่นเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือของ

บรรดาสมาชิก ระดับความเหนียวแน่นของกลุ่ม กลุ่มใดจะเหนียวแน่นมากน้อยเพียงใดนั้นดูได้จาก ลักษณะบางประการดังต่อไปนี้

- สมาชิกจะใช้คำพูดหรือคิดในแง่ของ เรา มากกว่าของ ฉัน
- สมาชิกจะร่วมทำงานเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย
- สมาชิกปกป้องและรักษาชื่อเสียงของกลุ่มอย่างเข้มแข็ง
- สมาชิกมีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่มและมีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อย ๆ
- การสร้างบรรยากาศของความร่วมมือคือพยายามให้ทุกคนที่ปฏิบัติงานร่วมกันได้

บรรลุถึงเป้าหมาย

การที่กลุ่มจะสามารถดำรงอยู่ ก้าวหน้าหรือแม้แต่ถอยหลัง แดกสลายหรือไม่นั้น วัตถุประสงค์ของกลุ่มนับได้ว่าสำคัญยิ่ง วัตถุประสงค์นั้นอาจแบ่งเป็น 2 ระดับ

4.4.1 วัตถุประสงค์ทั่วไปที่คนนอกวงการสามารถรับรู้และเข้าใจ

4.4.2 วัตถุประสงค์ที่แท้จริง เป็นวัตถุประสงค์ที่อยู่เบื้องหลังการรับรู้ของคน

ทั่วไป

4.5 กระบวนการกลุ่ม

ดริค สาระวดี (2540 : 136) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่ม หมายถึง กระบวนการพัฒนา จิตสำนึกให้คนในชุมชน หรือกลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญในการร่วมมือกันแก้ปัญหาด้วยตนเอง พึ่งพาอาศัยกันเอง ตลอดจนการกำหนดประเด็นที่จำเป็นต้องหาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

ประกอบ ระกิตติ (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545 : 73) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม โดยสมาชิกของกลุ่มได้มีการปฏิบัติต่อกันทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้สมาชิกของกลุ่มได้ใช้ความรู้ความสามารถ พิเศษช่วยผลักดันให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นอกจากนั้นยังเป็นการค้นหาเพื่อ ความรู้เรื่องกลุ่ม กฎของการพัฒนาความสัมพันธ์ของหมู่คณะ บุคคล และสถาบัน

มงคล ชาวเรือ (อ้างถึงใน สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545 : 73) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มคือเป็นเรื่องราวของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งเป็นไปอย่างเสรีตาม ธรรมชาติภายใต้สภาวะทางจิตวิทยาและทางสังคมหรือกล่าวอย่างสั้นๆได้ว่า กระบวนการกลุ่มคือ รายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติของกลุ่มนั่นเอง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระบวนการกลุ่ม คือ ความพยายามในการทำงานของสมาชิกตาม

หน้าที่ของแต่ละคนที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ได้ดังนั้นกระบวนการกลุ่มอาจหมายถึงวิธีการ หรือ ระบบ ก็ได้

กระบวนการกลุ่มมีลำดับขั้นตอนดังนี้

4.5.1 การตั้งจุดมุ่งหมายร่วมกัน

4.5.2 การอภิปรายร่วมกัน

4.5.3 การตัดสินใจร่วมกัน

4.5.4 การประเมินผลร่วมกัน

4.5.5 การดำเนินงานร่วมกัน

4.5.6 การเกิดจุดมุ่งหมายใหม่ในการดำเนินงานครั้งต่อไป

ลักษณะของกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในงานพัฒนา ส่วนมากมักจะเป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่นกลุ่มทอผ้า

กลุ่มจักสาน กลุ่มเลี้ยงไก่ ฯลฯ กลุ่มที่ประสบความสำเร็จจะมีองค์ประกอบ 4 ประการ เรียกเป็นคำย่อว่า 4 ก. คือ

- กรรมการ หมายถึง มีคณะกรรมการ ซึ่งเลือกมาจากสมาชิก เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนบริหารกิจการของกลุ่ม
- กติกา หมายถึง ระเบียบข้อบังคับหรือข้อตกลงต่าง ๆ ที่สมาชิกได้ช่วยกันกำหนดขึ้นเป็นแนวปฏิบัติ
- กิจกรรม หมายถึง ความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานของกลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- กองทุน หมายถึง งบประมาณค่าใช้จ่าย รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม

แนวคิดเกี่ยวกับพลังภายในกลุ่ม (Forces Operating in a Group)

เมื่อบุคคลหลายคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนย่อมจะแสดงปฏิกิริยาภายในกลุ่ม ไม่ว่าจะแสดงออกด้วยตนเอง หรือไปมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นก็ตาม ย่อมจะทำให้เกิดพลังภายในกลุ่มขึ้น พลังเหล่านั้นย่อมจะมีอิทธิพลต่อความเป็นไปของกลุ่ม กล่าวคือ อาจจะช่วยทำให้ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการทำงาน ดังนั้น จึงควรพิจารณาพลังต่าง ๆ เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการศึกษากลุ่มตลอดจนส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้า และพัฒนาไปในทางที่ดี พลังต่าง ๆ ในกลุ่มมีหลายประการดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) บุคคลแต่ละคนย่อมจะมีคุณลักษณะบางอย่างไม่เหมือนคนอื่น ซึ่งอาจจะทำให้มีผลต่อสมาชิกในกลุ่ม ตัวอย่าง เช่น สมาชิกบางคนเป็นผู้ที่มีความก้าวร้าวในการสนทนากับบุคคลอื่น ก็ย่อมจะมีส่วนทำให้ประสบความสำเร็จในการติดต่อกับบุคคลอื่น สมาชิกหลายคนย่อมจะรู้สึกไม่ชอบไม่พอใจที่จะร่วมทำงานด้วย ทั้งนี้เพราะว่าไม่ชอบจะติดต่อกัน ในบางครั้งจะพบว่าถึงแม้สมาชิกผู้ก้าวร้าวจะเสนอความคิดเห็นอะไรก็ตามที่ดี สมาชิกอื่น ๆ ก็จะไม่ค่อยร่วมมือบางคนอาจจะปฏิเสธที่จะทำงานด้วย แต่สำหรับบางคนอาจจะหลีกเลี่ยงที่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง ดังนั้นงานต่าง ๆ ก็ย่อมจะไม่สำเร็จด้วยดีเท่าที่ควร ทั้งนี้ก็ย่อมจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยส่วนบุคคลของแต่ละคนนั่นเอง

สำหรับสมาชิกบางคนอาจจะมีลักษณะความเสียสละ ชอบช่วยเหลือบุคคลอื่น มีน้ำใจ มีคุณธรรม ก็จะเป็นบุคคลที่เป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม กล่าวคือ ไม่เป็นผู้สร้างความเดือดร้อนให้แก่บุคคลอื่น ๆ แต่จะมีส่วนในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มให้สามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี แต่อย่างไรก็ตามการที่เขาจะช่วยกลุ่มได้มากหรือน้อยเพียงใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในกลุ่มด้วย เช่น สมาชิกได้รับการต่อต้านจากบุคคลอื่น ๆ จนทำให้มีผลกระทบกระเทือนการทำงาน จะมีผลต่อโอกาสในการทำงานเช่นเดียวกัน

ดังนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าสมาชิกในกลุ่มทั้งหลายมีพื้นฐานมาจากครอบครัวต่างกัน สภาพเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน จะทำให้แต่ละคนมีคุณสมบัติเป็นตัวของตัวเอง ส่วนคุณสมบัติดังกล่าวแล้วจะเป็นไปในทางที่ดี หรือไม่ก็สุดแล้วแต่การพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลเหล่านั้น ตลอดจนการปรับปรุงตนเอง เพื่อให้สามารถอยู่กับกลุ่มได้เป็นอย่างดี

2. ปัจจัยเกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ เกี่ยวกับการทำงานกลุ่ม (Knowledge , Experience and Skill in Group) โดยปกติการทำงานจะประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะสองด้านด้วยกัน ดังต่อไปนี้ความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับงานในหน้าที่โดยตรง เช่น วิศวกร ก็ย่อมจะอาศัยความรู้ทั้งหลายเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของวิศวกร จึงทำให้สามารถทำงานได้ ในทางตรงกันข้ามถ้าหากไม่มีความรู้ก็ย่อมจะไม่สามารถทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานบางประเภทเป็นงานเทคนิค ต้องอาศัยความรู้ทักษะจริง ๆ จึงจะทำได้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ เกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่มงานทุกชนิดที่ต้องทำงานเป็นกลุ่ม จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างสมาชิก ความเป็นผู้นำที่ดีของหัวหน้า ดังนั้นจะเห็นได้ว่างานกลุ่มทั้งหลาย นอกจากจะมีความรู้จริง ๆ แล้ว ก็ยังต้องอาศัยประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับกลุ่มด้วย จึงจะอำนวยให้งานมีประสิทธิภาพในปัจจุบันนี้เรามักจะพบว่าบุคคลบางคนมีความรู้มาก มีวุฒิสูงแต่ปรากฏ

ว่าทำงานไม่ได้ดีเท่าที่ควร เมื่อศึกษาดูให้ดีแล้วก็มักจะเนื่องมาจากความไม่มีความรู้ และทักษะในการทำงานกลุ่มนั่นเอง ดังนั้นจึงควรจะให้ความสำคัญของการฝึกฝนการทำงานเป็นกลุ่มด้วย จึงจะทำให้วงการทำงานทั้งหลายประสบความสำเร็จ

3. ปัจจัยเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการทำงาน (Goal or Purpose) การทำงานร่วมกันของบุคคลหลายคน อาจจะมีปัญหาบางประการเกี่ยวกับความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการทำงาน เพราะสมาชิกกลุ่มบางคนไม่มีความเข้าใจที่ดีพอในเรื่องนี้ ดังนั้น การทำงานก็จะไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร สาเหตุก็เนื่องมาจากไม่รู้ทิศทางของการทำงานที่แน่นอน ซึ่งจะกลายไปเป็นอุปสรรคที่สำคัญของการทำงาน ผู้นำกลุ่ม และสมาชิกพึงระลึกเสมอว่า การที่มีสมาชิกหลาย ๆ คนทำงานร่วมกันย่อมจะทำให้ความคิด ความเข้าใจ แตกต่างกันไปได้ ถ้าจะให้การทำงานดำเนินไปด้วยดี ก็ควรจะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการทำงานตามโครงการต่าง ๆ เสียก่อน ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องเสียเวลา หรือจะเสียเวลามากก็ไม่ควรจะเสียเวลาเพราะถ้าหากทุกคนเข้าใจตรงกันในเรื่องจุดมุ่งหมาย การทำงานจะไม่มีปัญหาหรือความยุ่งยาก ดีกว่าจะไปเสียเวลาในการทำงานโดยไม่มี ความเข้าใจที่ถูกต้อง เมื่อทำงานไปแล้วก็เกิดการผิดพลาด ไม่อาจจะดำเนินการต่อไปได้ และในขณะที่เดียวกันอาจจะต้องเริ่มต้นงานใหม่เสียทั้งหมด ทำให้เสียเวลามากจนอาจเป็นสาเหตุทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะทำงานให้สำเร็จต่อไปได้สำหรับเรื่องจุดมุ่งหมายของกลุ่มซึ่งกล่าวไปแล้ว มักจะปรากฏชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของบุคคลในกลุ่มได้ แต่จุดมุ่งหมายซึ่งแฝงอยู่ในการทำงานกลุ่มก็ย่อมจะมีอยู่ด้วยกล่าวคือสมาชิกแต่ละคนมักจะมีจุดมุ่งหมายของตนเองในการทำงานอยู่ด้วย และจะมีอิทธิพลต่อการทำงานภายในกลุ่มอย่างแน่นอน ตัวอย่างเช่น สมาชิกบางคนมีความต้องการเป็นหัวหน้ากลุ่ม ดังนั้นเมื่อจะทำงานในกลุ่มก็จะใช้ความพยายามทั้งหลายแสดงออกมาให้สมาชิกรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถเพียงพอที่จะเป็นหัวหน้าได้ บางคนอาจจะใช้ความพยายามในทางที่ดี คุณแล้วมีการแสดงออกอย่างไม่เหมาะสม จนไม่เป็นที่น่ารังเกียจ แต่บางคนจะแสดงตนมากเกินไป พฤติกรรมที่แสดงออกมามักจะเป็นไปในลักษณะก้าวร้าว เรียกร้องมากเกินไป สมาชิกอาจจะไม่พอใจที่รับบุคคลนั้นไว้เป็นหัวหน้า เพราะอาจจะมีความรู้สึกสงสัยว่า เพราะอะไรจึงมีความปรารถนามากเหลือเกินที่จะเป็นหัวหน้ากลุ่ม อาจจะมีผลประโยชน์หรือไม่จากตำแหน่งต่าง ๆ ดังนั้นจุดมุ่งหมายส่วนบุคคลจึงกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ในกรณีความที่ต้องการที่จะเป็นผู้นำกลุ่ม ถ้าหากสมาชิกไม่ได้รับตำแหน่งก็จะทำให้ไม่ต้องการจะทำงาน ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อการทำงานกลุ่มอย่างแน่นอน

4. ปัจจัยเกี่ยวกับเกียรติยศ (Prestige Factors) สมาชิกทั้งหลายมีความปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ไม่ประสงค์ที่จะแตกต่างจากกลุ่มหรืออาจจะกล่าวได้ว่า ไม่อยาก

ด้อยกว่าคนอื่นมากเกินไป เพราะจะทำให้ไม่เหมือนสมาชิกอื่น ๆ ดังนั้นมักจะพบว่าเมื่อกลุ่มจะต้องตัดสินใจทำอะไรก็ตาม มักจะต้องรับฟังความคิดเห็นส่วนใหญ่ของสมาชิกในกลุ่ม เพราะถือว่าสมาชิกที่มีความคิดสอดคล้องกัน ก็ย่อมจะเป็นความคิดที่ดี แต่อย่างไรก็ตามความคิดของสมาชิกกลุ่มใหญ่ในบางครั้งอาจจะไม่เป็นความคิดที่ดีก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของสมาชิกกลุ่มนั้น

ในการทำงานกลุ่ม ปัจจัยเรื่อง " เกียรติยศ " จะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นปัจจัยเกี่ยวข้องกับความรู้สึกต่อตนเอง มนุษย์เรากล้ามีความรู้สึกต่อตนเองจะทำให้สามารถทำอะไรได้ ดังนั้นจึงต้องการให้คนอื่นมองตนเองในทางที่ดีให้เกียรติยกย่องในเรื่องความสามารถ มีความเคารพนับถือในด้านการตัดสินใจต่าง ๆ เมื่อมีการทำงานก็จะได้รับความไว้วางใจ ได้รับความมอบหมายหน้าที่การงานทัดเทียมกับสมาชิกอื่นในบางโอกาสจะได้รับเลือกเป็นหัวหน้างาน เป็นตัวแทนกลุ่มในการทำงานบางอย่าง เป็นต้น ถ้าบุคคลได้รับเกียรติในกลุ่ม จะผลักดันให้รับผิดชอบต่อการทำงาน ในทางตรงกันข้ามถ้ากลุ่มไม่ยอมรับ ไม่ให้เกียรติยกย่อง จะทำให้สมาชิกไม่มีโอกาสทำงาน ไม่ได้รับผิดชอบต่อการทำงานในกลุ่ม ดังนั้นน่าจะยึดปัจจัยเกียรติยศไว้เป็นหลักในการทำงานด้วย เพราะจะส่งเสริมความสำเร็จในการทำงาน

5. ขนาดของกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มมีความสำคัญต่อการทำงานในกลุ่ม

เพราะจำนวนสมาชิกของกลุ่มหมายถึงการร่วมมือโดยใช้ความสามารถต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานของกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามอิทธิพลของเรื่องจำนวนสมาชิกในกลุ่มจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับและอาจจะเป็นสาเหตุทำให้การทำงานล้มเหลวก็ได้ ถ้าหากสมาชิกในกลุ่มมีจำนวนน้อย ก็จะมีผลเสียต่อกลุ่มได้ เพราะการทำงานบางอย่างอาศัยความสามารถของคนหลายคน จึงจะทำให้งานทำได้สำเร็จเป็นอย่างดี เช่น สมาชิกบางคนมีความสามารถในการติดต่อ บางคนมีความสามารถด้านเทคนิค บางคนมีความสามารถในการบริหารงาน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะช่วยกันดำเนินงานการช่วยเหลือซึ่งกันและกันก็จะทำให้งานดำเนินไปได้รวดเร็วและสำเร็จลงไปด้วยดี

ในกรณีที่สมาชิกมากเกินไป ก็จะทำให้การทำงานมีปัญหาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ สมาชิกมากก็จะทำให้เกิดการลังงานขึ้น อาจจะมีบางคนไม่ได้รับภาระหน้าที่หรือสมาชิกบางคนอาจจะถูกลืมไปในขณะที่มีการจัดสรรหน้าที่ในการทำงาน ในขณะที่อีกหลายคนอาจจะหลีกเลี่ยงการทำงานกลุ่ม บางกรณีจะมีบุคคลที่มีความสามารถเหมือนกันอยู่หลายคนทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของคุณลักษณะของสมาชิก นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อื่นใดแล้ว ก็ยังจะมีปัญหาในเรื่องการทำงานด้วย

การกำหนดสมาชิกในการทำงาน จะมากหรือน้อย ย่อมจะขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่จะต้องทำ โครงการใดเป็นโครงการที่ใหญ่ก็จะต้องใช้คนมากให้เพียงพอกับหน้าที่ของงานในโครงการนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าหากงานในโครงการเล็ก ก็อาจจะต้องการสมาชิกในการร่วมงานไม่มากเกินไป แต่โดยทั่วไปกลุ่มเล็กจะมีขนาดประมาณ 12 - 15 คน กลุ่มขนาดนี้จะเป็นกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกดี การสื่อสารในกลุ่มดี ทำให้ความเป็นไปในกลุ่มราบรื่น ทำงานได้ดี

6. สภาพแวดล้อมภายในกลุ่ม (Physical Setting) เมื่อสมาชิกในกลุ่มมารวมกันทำงานก็ย่อมจะต้องมีการพบปะกัน มีการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อปรึกษาหารือกัน ดังนั้นบรรยากาศในกลุ่ม การจัดโต๊ะเก้าอี้ ลักษณะของห้องประชุม และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ย่อมจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของสมาชิกด้วย (สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545 : 74-77)

5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีทางสังคมของผู้สูงอายุ (Social Theories of Aging) ที่จะนำมาอธิบายโดยสังเขปได้ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

นักสังคมวิทยาเกี่ยวกับผู้สูงอายุหรือ Social Gerontologists พยายามที่จะค้นหาคำอธิบายว่า บุคคลนั้นมีการปรับตัวต่อการเป็นผู้สูงอายุอย่างไร ซึ่งการปรับตัวนั้นน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาท (Cottrell อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 32) บุคคลนั้นจะรับบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันไปตลอดชั่วชีวิตของเขา เช่น บทบาทของการเป็นนักเรียน พ่อ แม่ สามี ภรรยา ลูกสาว นักธุรกิจ ที่ปรึกษา ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ ความเป็นอยู่ของบุคคลจะถูกกำหนดโดยบทบาทหน้าที่ต่างๆ ดังที่ยกตัวอย่างตลอดจนมโนทัศน์ของตนเอง ที่มีต่อบทบาทหน้าที่ที่ตนกำลังเป็นอยู่ได้เหมาะสมเพียงใด โดยที่อายุจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคลในช่วงชีวิตที่ดำเนินไปของบุคคลนั้น ดังนั้นบุคคลจะปรับตัวต่อความเป็นผู้สูงอายุได้ดีเพียงใด จึงน่าจะขึ้นอยู่กับ การยอมรับถึงบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตที่ผ่านมาของตนเอง อันจะส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาททางสังคมที่กำลังจะมาถึงหรือกำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต

ด้วยสังคมใช้เกณฑ์มาตรฐานทางอายุเป็นเครื่องกำหนดถึงบทบาท และความเหมาะสมของบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น เช่น ผู้ที่อยู่ในวัย 70 แล้วต้องการจะกลับมาใช้ชีวิตสมรส

ใหม่นั้น อาจจะถูกตั้งคำถามว่าไม่เหมาะสม เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นต้นโดยปกติเมื่ออายุมากขึ้นบุคคลมักจะสูญเสียบทบาททางสังคมที่เคยได้รับมาแต่อดีต เช่น บทบาทของการทำงานตามหน้าที่ เมื่อเกษียณอายุราชการมาถึง สูญเสียบทบาทการมีชีวิตคู่เมื่อมีการจากไปของกลุ่มสมรส ถึงแม้ว่าอาจจะมีงานใหม่ หรือมีการทำงานอีกภายหลังเกษียณอายุราชการแล้ว ซึ่งบุคคลก็พยายามที่จะพัฒนาบทบาททางสังคมของตนเองขึ้นมาใหม่และสามารถทดแทนบทบาทเก่าที่สูญเสียไปได้เพียงใด จึงขึ้นอยู่กับมโนทัศน์ของบุคคลนั้น ตลอดจนการมองเห็นถึงคุณค่าของตนเองเป็นสำคัญ (Roscow อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 33)

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) จะทำให้ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุเข้าใจว่า ทำไมผู้สูงอายุบางคนจึงมีปัญหาในการปรับตัวเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาท จะทำให้บุคคลได้มีโอกาสเตรียมตัวถึงบทบาทของตนเอง ที่จะต้องมีการเปลี่ยนไปตามกระบวนการทางอายุ นอกจากนี้สังคมก็สามารถที่จะเข้ามามีส่วนช่วยในเรื่องบทบาทของผู้สูงอายุได้อีกทางหนึ่ง โดยการให้ผู้สูงอายุเหล่านี้มีโอกาสได้บทบาททางสังคมขึ้นมาอีกครั้ง เช่น ในรูปของ อาสาสมัคร กลุ่มเพื่อน การทำงานบางส่วน หรือการส่งเสริมในรูปของบทบาท ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้ครอบครัวได้เห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 32-33)

2. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory)

ทฤษฎีกิจกรรม เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่ทำให้มองเห็นภาพทางสังคมของผู้สูงอายุได้มากยิ่งขึ้น ทฤษฎีกิจกรรมพัฒนามาจากการวิเคราะห์ของ Robert Havighurst (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 33) เกี่ยวกับการศึกษาของ Havighurst นั้น ได้ทำการศึกษาผิวขาวจำนวน 300 คน ที่มีฐานะปานกลางและมีสุขภาพดีโดยกลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง 50 – 90 ปี ซึ่งสัมภาษณ์เป็นระยะเวลามากกว่า 6 ปี ผลสรุปของทฤษฎีกิจกรรมแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมปฏิบัติอยู่เสมอๆ มีบุคลิกที่กระฉับกระเฉง มีความพึงพอใจและปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ปราศจากกิจกรรม หรือบทบาทภาระหน้าที่ใดๆ

นอกจากนี้ Lemoon, Bengson และ Peterson (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 34) ได้ศึกษาและรายงานว่ ทฤษฎีกิจกรรมยืนยันว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นเพราะมีภาพพจน์เกี่ยวกับตัวเองด้านบวกและชอบในการเข้ากิจกรรม และต้องการจะคงลักษณะนิสัยนี้ไว้เหมือนเมื่ออายุในวัยกลางคนให้มากที่สุด ยังเป็นการทดแทนบทบาทที่เสียไปจากการที่ต้องเป็นหม้ายและการเกษียณอายุจากการปฏิบัติงาน

ทฤษฎีกิจกรรมเชื่อว่า กิจกรรมทางสังคมเป็นแก่นแท้ของชีวิตและจำเป็นสำหรับทุกวัย กิจกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากการมีบทบาทที่ดีทางสังคมของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับความคล่องแคล่วที่ยังคงอยู่ที่สภาวะเกี่ยวกับตนเอง และเกี่ยวกับโลกซึ่งจะเป็นที่สนทนากันที่ถูกต้องเพียงไรนั้น เป็นผลมาจากการสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ทฤษฎีกิจกรรมยืนยันว่า ผู้สูงอายุที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมไว้ได้จะเป็นผู้มีความพึงพอใจในชีวิตสูง มีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีกิจกรรมเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าผู้สูงอายุจะมีชีวิตอยู่สุขได้นั้น ควรจะมีบทบาทหรือกิจกรรมทางสังคมตามสมควร เช่น การมีงานอดิเรกทำหรือการเป็นสมาชิกกลุ่ม กิจกรรม สมาคม ชมรม เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี ทฤษฎีกิจกรรมก็ไม่ได้อธิบายถึงเหตุผลที่แน่ชัดในการที่จะให้คำตอบว่า ถ้าผู้สูงอายุเหล่านั้นไม่ได้มีกิจกรรมแล้วอะไรจะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะบุคลิกภาพของผู้สูงอายุอาจจะแตกต่างกันไปเช่น ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ไม่ค่อยชอบกิจกรรมแต่มีความสุขกับผู้สูงอายุที่มีภารกิจต่างๆ ปฏิบัติมากแต่ไม่มีความสุขนอกจากนี้ข้อจำกัดของทฤษฎีกิจกรรม ที่ไม่ได้รายละเอียดชัดเจนไว้ กล่าวคือ ผู้สูงอายุหลายๆคนที่เบื่อบริการในวัยกลางคนมีกิจกรรมภารกิจปฏิบัติมาก แต่พอเข้าวัยสูงอายุเขาพอใจที่จะอยู่เฉยๆละทิ้งกิจกรรมที่เคยมีส่วนร่วมหรือปฏิบัติมา วางมือในสังคมต่างๆหันไปหาความสุขอย่างเรียบง่ายๆ ปลีกตัวออกจากสังคมต่างๆ หรือลดบทบาททางสังคมลง

3. ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

ทฤษฎีความต่อเนื่องเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึง การปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุอีกทฤษฎีหนึ่ง ตามแนวทฤษฎีนี้กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะแสวงหาบทบาททางสังคมใหม่มาทดแทนบทบาททางสังคมเก่าที่ตนสูญเสียไป และยังคงสภาพที่จะพยายามปรับตนเองให้เข้าต่อสภาพแวดล้อมใหม่อย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ (Neugarten, Havighurst, Tobin อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2534 : 36)

ตามแนวคิดของทฤษฎีนี้เห็นว่า บุคคลไม่ว่าจะหนุ่มสาวหรือสูงอายุจะมีบุคลิกภาพและมีรูปแบบของความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไป โดยที่บุคลิกภาพและรูปแบบของการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลนั้น จะบอกให้ทราบถึงการปรับตัวเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตเมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ เช่น บุคคลที่ไม่ค่อยจะยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่นก็มักจะไม่นิยมมีกิจกรรมร่วมกับใครเมื่อเกษียณอายุแล้ว ในทำนองเดียวกันบุคคลที่พบปะสังสรรค์มีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นเสมอๆ ก็ไม่ชอบที่จะนั่งอยู่คนเดียวเงียบๆที่บ้านเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ กล่าวโดยสรุปคือ การปรับตัวในวัยสูงอายุนั้นจะดีเพียงใดขึ้นอยู่กับชีวิตหนหลังที่ผ่านมา ผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตเพียงใด ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นจะยังคงไว้ซึ่งบุคลิกภาพ และความพึงพอใจในชีวิตของตนเองที่มีมาแต่หนหลังได้ดีเพียงใด

Neugarten, Havighurst, Tobin กล่าวว่าบุคคลทั่วไปมักจะเตรียมแนวทางที่ตนเองคิดว่าประสบความสำเร็จในชีวิตของการเป็นผู้สูงอายุมากกว่าที่จะพยายามปรับตนเองให้เป็นที่ไปตามกฎเกณฑ์ของสังคม

4. ทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่

พาร์สันส์ (Parsons อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539 : 23) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน มีบทบาทสำคัญมากเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่ (Structural and Functional Theory) ผลงานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีดังกล่าวปรากฏในหนังสือ Essays in Sociological Theory (1954) กับ The Social System (1951) พาร์สันส์ได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคม และสังคมมีการจัดระเบียบขึ้นนั้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่างๆ ในสังคมนั้น กล่าวคือ บุคคลในสังคมมีจิตความสมัครใจ (Voluntarism)

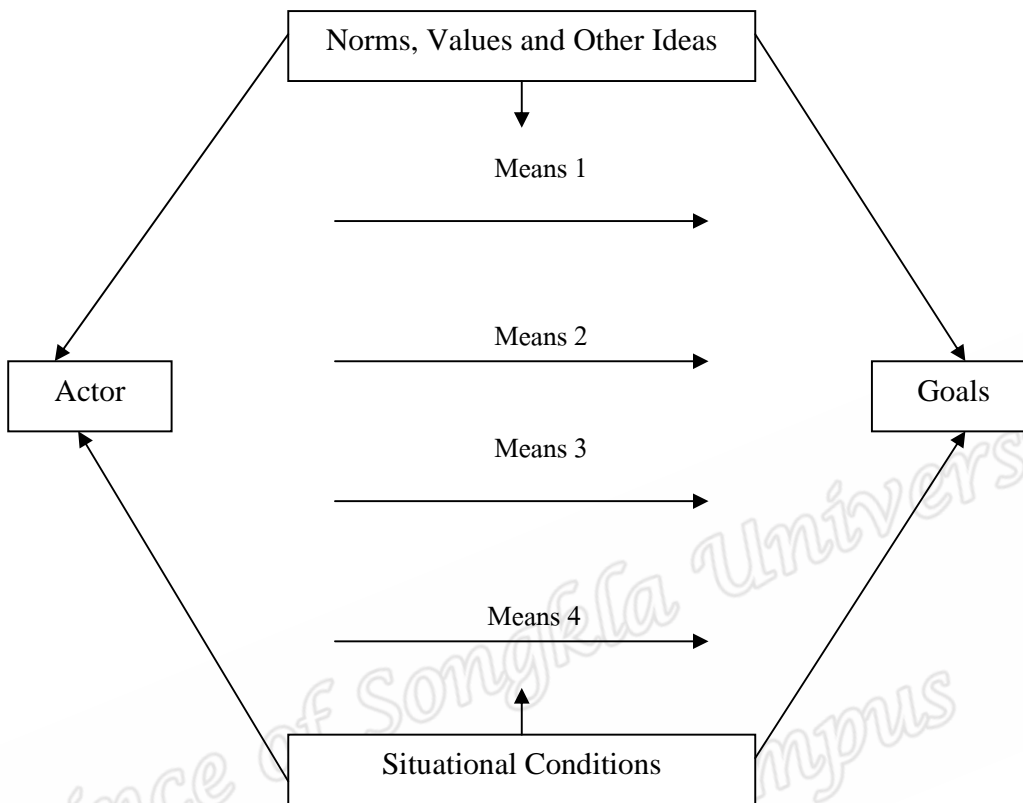
พาร์สันส์ได้เสนอแนวความคิดว่า การกระทำ (Action) มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายและศึกษาระบบสังคม

การกระทำ คือ การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ วิธีการ และแนวคิดของผู้กระทำ (Actor's Orientation) เมื่อขยายความให้กระจ่าง

ผู้กระทำ หมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ต่างๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่างๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่างๆ ที่ตั้งไว้

สถานการณ์ หมายถึง เงื่อนไขต่างๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมาย และจะดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น และ

แนวคิดของผู้กระทำ หมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่นๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้น สามารถแสดงออกในรูปของแผนผังซึ่งนำมาจาก เทอร์เนอร์ (Turner อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539 : 23) ดังนี้

ภาพประกอบ 1 แผนผังความสัมพันธ์ของทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่
 (Turner อ้างถึงใน สมศักดิ์ศรีสันติสุข, 2539: 23)

จากภาพประกอบ 1 จะยกตัวอย่างเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร การอธิบายต้องมองผู้สูงอายุและบุตร จากแนวคิดของพาร์สันส์ตามแผนผัง กล่าวคือเวลาที่บุตร (actor) จะประพฤติปฏิบัติอย่างไรอย่างหนึ่งต่อผู้สูงอายุ (Goals) บุตรจะเข้าใจสถานการณ์และบทบาท ทศนคติความเชื่อของตนเองที่จะปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ (Actor's Orientation) ในสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูผู้สูงอายุ (Situational Conditions) ดังนั้นบุตรจะมีวิธีการต่างๆ (Means) ที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขกายและสบายใจ กล่าวคือ มีความประพฤติเรียบร้อย ความเคารพและความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ ในทำนองเดียวกัน ผู้สูงอายุจะปฏิบัติต่อบุตรโดยมีลักษณะความคิดและมีแนวทางในการกระทำในทำนองเดียวกัน เช่น การให้ความรู้ การให้คำปรึกษาแนะนำ ฯลฯ เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้บุตร

มีความเคารพเลื่อมใส เกิดความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539 : 22-24)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ที่เกี่ยวข้องได้มีผู้ศึกษาไว้พอสมควร ซึ่งในที่นี้จะได้นำเสนองานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ และงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งของกลุ่มต่างๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ

บรรลุ ศิริพานิช และคณะ (2539 : 102-119) ทำการศึกษาเรื่องชมรมผู้สูงอายุ : การศึกษารูปแบบและการดำเนินงานที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยศึกษาจากชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศจำนวน 3,487 ชมรม และศึกษาเชิงคุณภาพอีกจำนวน 13 ชมรม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชมรมประสบความสำเร็จ คือตัวผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชมรมต้องมีความเข้าใจในอุดมการณ์ของการจัดตั้งชมรมว่า “ ชมรมเป็นของตนเอง โดยตนเอง เพื่อตนเองและสังคม ” โดยคุณลักษณะของสมาชิกที่มีผลต่อความสำเร็จคืออายุของสมาชิก ถ้าชมรมใดมีสมาชิกอายุมากเป็นส่วนใหญ่จะทำให้ขาดคนดำเนินการที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ ยังมีสถานภาพทางความรู้และเศรษฐกิจ ถ้าชมรมใดมีสมาชิกมีสถานภาพทางความรู้และเศรษฐกิจมีความใกล้เคียงกันจะทำให้การบริหารชมรมดำเนินการไปด้วยดี และการมีจำนวนสมาชิกที่เหมาะสมในแต่ละชมรม ทำให้เกิดการดำเนินกิจกรรมของชมรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่คือปัญหาการขาดเงินทุน คณะกรรมการไม่เข้มแข็ง และความไม่สะดวกในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิก

กองส่งเสริมสุขภาพ สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร (อ้างถึงใน อัญชลี พรประสาทผล , 2543 : 34) ศึกษาเรื่องการสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุของสำนักอนามัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึงการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคต่างๆในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานชมรมในส่วนของกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีกิจกรรมที่เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุไม่ราบรื่นคือ สถานที่ เงินทุน บุคลากรและวัสดุอุปกรณ์

แสวง ขาวแก้ว (2543, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมสุขภาพในจังหวัดแพร่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมสุขภาพในจังหวัดแพร่ จำนวน 4 แห่ง ผลการศึกษาพบว่าการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุมีการกำหนดวัตถุประสงค์และการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนตามแนวทางของกระทรวงสาธารณสุข ที่เน้นด้านสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุเป็นหลัก ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมนั้นพบว่าการรวมตัวกันเป็นชมรมของกลุ่มผู้สูงอายุนั้นมาจากพื้นฐานความสัมพันธ์อันดีหรือญาติซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือระหว่างกัน ด้านความเข้มแข็งของชมรมนั้น พบว่าเกิดจากชมรมมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสมาชิกให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้การสนับสนุน มีงบประมาณที่ค่อนข้างเพียงพอและมีเครือข่ายชมรม เงื่อนไขที่สำคัญอันส่งผลต่อการดำเนินงานในชมรมผู้สูงอายุ คือการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโดยเฉพาะด้านการตรวจร่างกายและให้คำแนะนำในการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างสุขภาพ ประกอบกับประชนกรรรมการชมรมได้รับความศรัทธาไว้วางใจจากสมาชิก มีความเสียสละ ตั้งใจทำงานและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและการที่กิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ได้

ทรงศักดิ์ มีชัย (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุ บ้านป่าขาม อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า พื้นฐานการมีส่วนร่วมของชมรมผู้สูงอายุในชมรมบ้านป่าขามนั้น ส่วนใหญ่จะเข้าร่วมด้วยความสมัครใจและเต็มใจ สมาชิกมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกและในกิจกรรมกลุ่มทุกครั้ง ส่วนรูปแบบในการดำเนินงานนั้น เน้นให้เกิดความอิสระและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรม ส่วนเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญซึ่งมีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในชมรมคือ ลักษณะของโครงการที่มีขั้นตอนในการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมในชมรมอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน กิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุและมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน ประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมพบว่าสภาพพื้นที่ที่อยู่อาศัยของหมู่บ้านมีความคับแคบ บ้านเรือนจะอยู่ติดกันรวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน ความสะดวกสบายต่อการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพบว่า

ระดับทางเศรษฐกิจที่ดีนำมาสู่การทำให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในชมรมมากขึ้นและที่สำคัญอีกด้านหนึ่งในการผลักดันให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในชมรมเป็นอย่างมากคือ ลูกหลานของผู้สูงอายุเอง

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งของกลุ่มต่างๆ

จารุภรณ์ เกษะทัต (อ้างถึงใน แสง ขาวแก้ว 2543 : 39-40) ศึกษาถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวในการดำเนินงานของกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองในระดับท้องถิ่น พบว่าปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จเกิดจาก 1) การมีผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์ 2) การนำพระหรือวัดเข้ามาเป็นบทบาทช่วยส่งเสริมในการดำเนินงานของกลุ่ม 3) การใช้หลักศาสนาในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย เช่น ใช้หลักความเท่าเทียมกันในการดำเนินงาน ส่วนปัจจัยที่นำไปสู่ความล้มเหลวในการดำเนินงานของกลุ่มเกิดจาก 1) ขาดการควบคุมดูแล หรือกำกับจากเบื้องบน ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของไทยนั้นเป็นความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่น้อย หรือระบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท ซึ่งประชาชนคิดว่าเป็นผู้น้อยหรือสมาชิกไปควบคุมการทำงานของผู้ใหญ่ประธานหรือกรรมการ ที่มีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์ที่มากกว่าตน 2) ปัญหาเรื่องผู้นำไม่รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก 3) ปัญหาความไม่โปร่งใสในการดำเนินงาน 4) ปัญหาการมีส่วนร่วมของสมาชิก ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงาน โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรก หากขาดการสนับสนุนความร่วมมือจากสมาชิกแล้ว กลุ่มมักจะประสบความล้มเหลว

สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคมสุขภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะประชาคมสุขภาพ วิเคราะห์ปัจจัยและกระบวนการที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ 9 จังหวัด ที่มีความพร้อมและสมัครใจเข้าร่วมโครงการคือ ลำปาง พิชณุโลก ยโสธร มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ฉะเชิงเทรา จันทบุรี นครศรีธรรมราช และยะลา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคือ บริบททางสังคม วัฒนธรรม ได้แก่การรวมกลุ่มจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณี ก่อให้เกิดเวทีสาธารณะในการร่วมคิด ร่วมจัดกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน ลักษณะและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยมีความสัมพันธ์กันในเชิงเครือญาติ มีแนวคิดในการพึ่งตนเอง การให้ความร่วมมือต่อส่วนรวม และการมีสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีแหล่งทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุข ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ลักษณะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และแนวคิดในการพัฒนา มีจิตสำนึกสาธารณะและเสียสละเพื่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน กำหนดทิศทางในการพัฒนาและการมีระบบการสื่อสารที่ดี ทำให้เกิดการเรียนรู้เท่าเทียมกัน มีการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในด้านปัจจัยภายนอกชุมชนพบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐและการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานอื่นๆ ทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

มันทนา สามารถและคณะ (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของประชาคมตำบล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นประชาคมตำบลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความเป็นประชาคมตำบล โดยศึกษาพื้นที่ 14 ตำบลใน 4 ภูมิภาค ผลการศึกษาพบว่าจำนวนและบทบาทของผู้นำไม่เป็นทางการ มีความสำคัญที่แสดงถึงความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเอง และความสามารถในการพัฒนากิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน ในด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนนั้นพบว่าปัจจัยด้านทุน วัฒนธรรม จิตสำนึกสาธารณะ ความต้องการแก้ปัญหาชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง การมีผู้นำและภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและหลากหลาย การมีส่วนร่วมของชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของประชาคม นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง เป็นปัจจัยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยภายนอกได้แก่ความช่วยเหลือจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชนมีส่วนสนับสนุนและช่วยให้เกิดการลงตัวของการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนมากยิ่งขึ้น

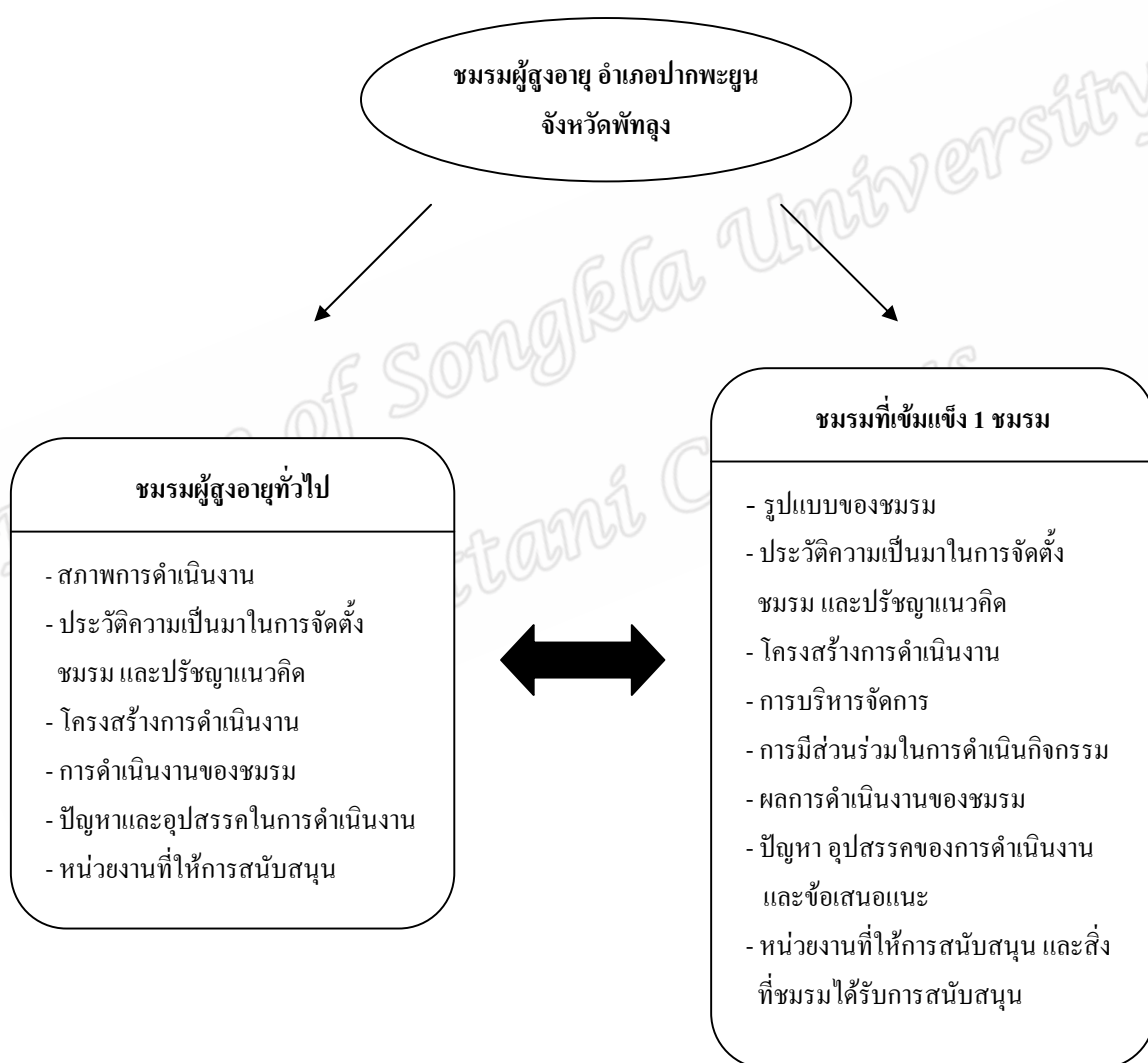
ระวิ แก้วสุกใส (2545 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุวัดคำใน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุวัดคำใน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะความเข้มแข็งของชมรมในด้านการมีส่วนร่วม นั้น สมาชิกชมรมร้อยละ 65.7 ได้เข้าร่วมประชุมเป็นประจำ เมื่อมีการจัดทำแผนงาน / โครงการ และส่วนใหญ่ร้อยละ 57.9 ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของชมรมเป็นบางครั้ง สมาชิกชมรมได้รับทราบการชี้แจงบัญชีรายรับ-รายจ่ายจากทางชมรม ให้การสนับสนุนเงินหรือสิ่งของและเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางชมรมจัดขึ้นเป็นประจำ ร้อยละ 60.7 , 75.3 และ 56.7 ตามลำดับ ในด้านการตอบสนองความต้องการของสมาชิกชมรมนั้น ร้อยละ 91.6 ได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยมากขึ้น สำหรับกิจกรรมของชมรมที่จัดต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน จัดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกชมรมเป็นหลัก โดยมีกิจกรรมการตรวจสุขภาพ ฌาปนกิจสงเคราะห์ วันสำคัญทางศาสนาและประเพณี ร้านค้าสวัสดิการชมรมและกิจกรรมการกุศลต่างๆ ในด้านการพึ่งตนเองของชมรมนั้น เน้นการใช้ทรัพยากรและความสามารถของกลุ่มมากกว่าการพึ่งพาทรัพยากรต่างๆจากภายนอก และสมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 93.3 ได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งชมรมอันเป็น

พื้นฐานสำคัญของการพึ่งตนเอง สำหรับลักษณะองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชมรมนั้น สถานที่ตั้งของชมรมตั้งอยู่ในวัดคำโนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำให้สมาชิกชมรมส่วนใหญ่สามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมได้อย่างสะดวก และมีบริเวณกว้างขวางเพียงพอต่อการจัดกิจกรรม สมาชิกชมรมประกอบไปด้วยกลุ่มอายุที่หลากหลาย กลุ่มที่พบมากที่สุดมีอายุระหว่าง 60-69 ปี อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีลักษณะครอบครัวชาย สำหรับองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ (การเงิน) และการศึกษา มีความใกล้เคียงกัน ส่วนการบริหารจัดการชมรมนั้น มีการกำหนดโครงสร้างและมอบหมายหน้าที่ให้กับคณะกรรมการบริหารชมรมในตำแหน่งต่างๆอย่างเหมาะสม ระเบียบข้อบังคับชมรม และแผนงานประจำปีจัดทำขึ้นโดยการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ การดำเนินงานของชมรมได้รับการสนับสนุนด้านต่างๆจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชมรมผู้สูงอายุและความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ นั้น สรุปประเด็นสำคัญ คือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชมรมผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ คือตัวผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในชมรมต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ของการจัดตั้งชมรมว่าชมรมเป็นของตนเอง โดยตนเอง เพื่อตนเองและสังคม รูปแบบในการดำเนินงานนั้นควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เน้นให้เกิดความเป็นอิสระ กำหนดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน มีขั้นตอนในการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมในชมรมอย่างง่าย ไม่ซับซ้อน มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสมาชิกให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี กิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ นอกจากนี้การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำเข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์และแนวคิดในการพัฒนา มีจิตสำนึกสาธารณะเสียสละเพื่อส่วนรวม และการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และภาคเอกชนในด้านต่างๆอย่างเหมาะสมนั้นจะทำให้หน้าไปสู่การเป็นชมรมผู้สูงอายุที่มีความเข้มแข็งต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษารูปแบบและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ได้ผสมผสานวิธีการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) และการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) เพื่อศึกษารูปแบบและสภาพการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปากพะยูน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็งในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหาของชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง ในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบถึงสภาพการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปากพะยูน
2. ผลของรูปแบบและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็งในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง สามารถนำไปพัฒนาการดำเนินงานให้เข้มแข็งมากขึ้น
3. ผลจากปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงาน สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง
4. นำผลการศึกษาที่ได้นี้ไปใช้ในการพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ ชมรมผู้สูงอายุในอำเภอปากพะยูนซึ่งครอบคลุมทั้ง 7 ตำบล จำนวน 19 ชมรม
2. กลุ่มตัวอย่างเป็นชมรมผู้สูงอายุทั้ง 19 โดยแยกเป็น
 - 2.1 ในการศึกษาชมรมผู้สูงอายุทั่วไปในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง 18 ชมรม กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานชมรม หรือตัวแทนชมรมผู้สูงอายุ ชมรมละ 3 คน รวมเป็น 54 คน

2.2 ในการศึกษาชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง 1 ชมรม กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานชมรม หรือตัวแทนของชมรมผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่อนามัยที่เป็นผู้ประสานงานประจำชมรม ได้มา โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 5 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นิยามศัพท์ ดังนี้

1. ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุที่สังกัดสำนักงานสาธารณสุขอำเภอปากพะยูน และมีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง
2. ชมรมผู้สูงอายุที่สังกัดสำนักงานสาธารณสุข หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีจำนวนตั้งแต่ 20 คนขึ้นไปมารวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์และแนวคิดร่วมกันในการดำเนินงานของชมรม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
3. สมาชิกชมรมผู้สูงอายุที่สังกัดสำนักงานสาธารณสุข หมายถึง ผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกของชมรมที่ลงทะเบียนและเสียค่าสมัครสมาชิก ตามที่ทางชมรมกำหนดไว้ในระเบียบของชมรมผู้สูงอายุ
4. รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ หมายถึง แบบแผนที่อธิบายหรือสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์หรือการเชื่อมโยงของชมรมผู้สูงอายุ เพื่อให้ชมรมผู้สูงอายุมีการพัฒนาในการดำเนินงาน เกิดการเรียนรู้และมีศักยภาพตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
5. การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ หมายถึง การปฏิบัติงานที่เป็นจริงตามวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งชมรม รวมถึงโครงสร้างการดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน การวางแผนการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน และการดำเนินกิจกรรมของชมรม
6. ชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง หมายถึง การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่มีสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมชมรมมีการจัดกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมของชมรมสามารถสนองความต้องการของสมาชิก และสามารถพึ่งตนเองได้
7. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกในชมรมผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในกิจกรรมของชมรม ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผล และนำมาซึ่งการเป็นชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็ง